

7225

ԳՐԻԴՈՐ ՄԱՐԴԱՐԵԱՆ

Տարրական Դասընթացի

Ա. Ե. Բ. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԵՒ

ՔԱՐՏԻՍԱԽՈՐ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ ԲՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶԱՅՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄՐԱԳՐԻ

ՈՒՄՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ

ԱԶԳ. ԿԵՐՈՆԱԿԱՆ ԿԱՐԶՈՒԹՅԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՆՆՈՒՄՆԵՐՈՎ ՀՈՒՈՅՈՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագր. ԱՐԵՂԿ ԿԱՐՈՅԱՆ — Պոպոլնի և սսէսի

1910

91(075)

Մ-35

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

50

91(075)
Մ-35
mk

Տարրական Դասընթացի

Printed in Turkey

Ա. Է. Բ. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՐՏԻՍԱԽՈՐ

ՏԵՂԱԳՐԱԿԱՆ, ԲՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶՈՅՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԳՈՅ

ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿԱՐԶՈՒԹՅԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐՈՎ ՀՈՒԱՑԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագր. ԱՐՇԱԿ ԿԱՐՈՒՅԱՆ — Պապր-Ալի հասկեսի

1910

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բնական եւ Քաղաքական

ԴԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Աշխարհագրութիւնը շատ կարեւոր եւ սինքն՝ տարին մէկ անգամ ալ Արեգակին հաճելի ուսում մըն է։ Անիկա մեզի կը բոլորտիքը շրջան կ'ընէ՝ որմէ յառաջ կուսորվեցնէ Երկրիս ձեւը, Շարժումները, զան տարիին չորս եղանակները՝ որոնք են՝ Յամաքին եւ Զուրին բաժանումները Բոյ-Գարուն, Ամառ, Աշուն, Ձմեռ։

Երկիրս ունի 40,000 քիլոմէթր շրջապատ։ Արեւէն մէկ միլիոն անգամ փոքր եւ Լուսինէն 49 անգամ մեծ է։

ԳԻՏԵՐ ԵՒ ՑՈՐԵԿ

Թէեւ մենք չենք զգար, բայց Երկիրս կը դառնայ։ Նախ՝ 24 ժամը մէկ անգամ ինքն իր վրայ կը դառնայ՝ որով կ'ըլլայ Գիշեր եւ Ցորեկ։ Երկրորդ, 365 օրը, այ-

ԵՐԿԻՐՍ ԿԼՈՐ Է

ԵՐԿՐԻՍ ՄԱԿԵՐԵՒՈՅԹԸ

Ինչպէս որ տեսանք, Երկիրս նարնջի պէս կ'ընէ։ Անոր երեսը կը կոչուի Մա-

Աստուածաբան Բարսեղ
Մարտի 5-ից հետո՝ Լուսինայի
Բարսեղ
20 Զայ. 1911

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ Գ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տարր. Դասընթացներու սահմանուած սոյն դասագրքիս ԵՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆԸ ձեռնարկած պահուս, երկու տեսակետով ուրախութիւն կը գգամ։ Նախ՝ քաջալերական ըլլալու աստիճան՝ ա՛յնքան քիչ օրջանի մը մէջ անոր գտած ընդմանուր եւ համակիր ընդունելութեանն համար։ Երկրորդ՝ Աշխարհագրութեան դասագրքերու նորելուկ հեղինակներէ ոմանց ցոյց տուած ա՛յն տարապայման գնահատութեանն համար, որով, սոյն դասագրքիս պարունակութեան ամենէն եական մասերը = ՀՐԱՀԱՆԳ, ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՎԵՐԱԲԱՂ, ՄՏԱՄԱՐՁԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ ԵՆԸ. — գրեթէ անուական կերպով կ'ընդօրինակեն եւ կ'իւրացնեն իրենց դասագրքերուն մէջ։

Իրաւ եւ թէ կառավարական օրէնք (Հեղինակի իրաւունք) եւ մարդկային բարոյականը այս ընթացքին պարզապէս ՎՐԱՆ ԲԱՅ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ անունը կուտան, սամայն եւս ո՛չ միայն ներուպմիս կը գտնուիմ ասոնց նկատմամբ, այլ եւ ինծի պարծանք ալ կը համարիմ, խորհելով որ քանի մը հեղինակներու այդ անորակելի ընթացքէն օգտուողը՝ դարձեալ Հայ ուսանողը պիտի ըլլայ։

Պատ. Ուսուցիչ, դասագրքիս սոյն նոր տպագրութեան մէջ ալ փորձով պիտի տեսնենք որ, ես, ո՛չ թէ ՅԱՆՁԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ կամ բարգմանօրէն, այ՛լ, իմ երեսնամեայ փորձառութենէս եւ պատշոնիս ամենօրեայ գործնական կեանքէն թելադրուելով եւ որ պատշաճա՛մ եմ որ եւ եւ դասագիրք՝ որոնց բազմաթիւ տպագրութեանց արժանացած ըլլալը՝ ամենէն փայլուն գրաւականն է իրենց պերճախօս գեղազանցութեան։

2004

(350/40) 16418-58

կերելոյ՝ որուն երեք մասը Զուր եւ մէկ մասը Յամալ է :

Աղի ջուրի ընդարձակ տարածութիւնները ծով եւ Ուկրաինոս կ'ըսուին, Հողին մեծամեծ կտորներն ալ կը կոչուին Յամալ երկիր կամ Աւխարհ :

ԵՐԿՐԻՍ ՉՈՐՍ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿՈՂՄԵՐԸ :

Երկիրս չորս գլխաւոր կողմեր ունի : Հորիզոնին այն կողմը՝ ուսկից արեւը կը ծագի, կը կոչուի Արեւելք : Արեւելքին հակառակ կողմը՝ ուրկէ արեւը մարը կը մտնէ՝ Արեւմուտք կ'ըսուի : Երբոր երեսներս դէպի արեւելք դարձնենք, աջ կողմերնիս կ'ըլլայ Հարաւ եւ ձախերնիս՝ Հիւսիս :

Աշխարհացոյց քարտէսներու վրայ՝ Արեւելքը միշտ աջ կողմն է, Արեւմուտքը՝ ձախը, վերի կողմը Հիւսիս է եւ վարի կողմը՝ Հարաւ :

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏ ԵՒ ՔԱՐՏԷՍ

Երկրիս մակերեւոյթին այլ եւ այլ կողմերը դիւրաւ եւ ազէկ սորվելու համար, Երկրագունտ եւ Քարտէսներ կը գործածուին :

Գունտ կամ Երկրագունտ ըսելով կը հասկընանք ձեռքով շինուած գունտ մը, որու վրայ նշանակուած են ցամաքի եւ ջուրի բաժանումները, երկիրները, քաղաքները, եւ այլն :

Աւխարհացոյց քարտէս կ'ըսուին զանազան մեծութիւնով այն թուղթերը՝ որոնց վրայ դժաւբուած է երկրիս ամբողջ մակերեւոյթը կամ անոր մէկ մասը :

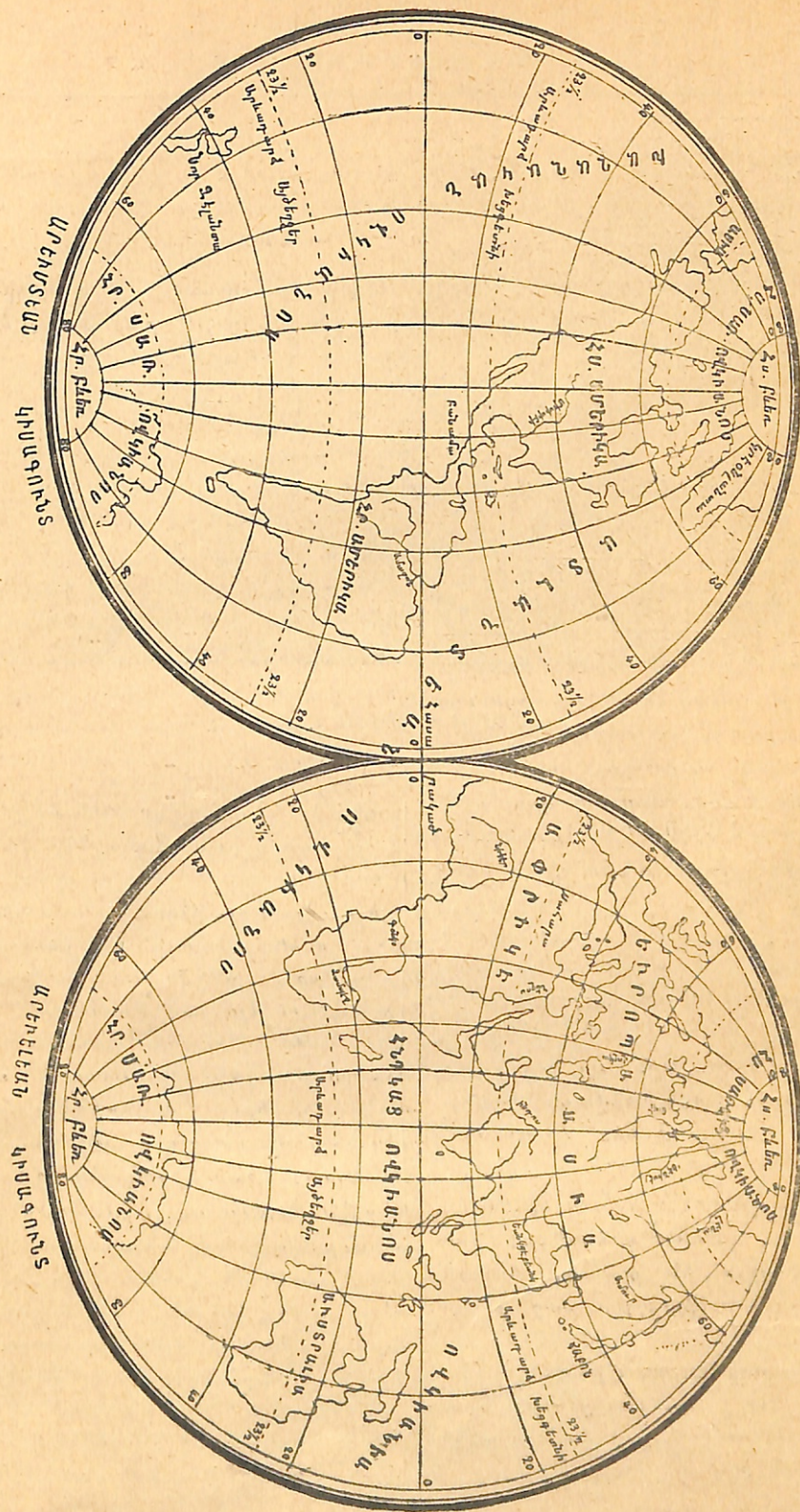
Համասարած կ'ըսուին՝ աշխարհագրական այն քարտէսները՝ որոնց վրայ երկիրս ամբողջ պատկերացած է :

Երկիրս բաժնուած է հինգ զօտիներու : Ծիշտ մէջտեղի մասը, որ կը կոչուի Հասարակած, սաստիկ տաք կ'ընէ եւ կ'ըսուի Արեւեայ զօտի : Գունտին երկու ծայրերը՝ որոնք կ'ըսուին Հիւսիսային եւ Հարաւային բեւեռներ՝ սաստիկ ցուրտ կ'ընեն եւ կը կոչուին Սառուցեայ զօտիներ : Իսկ Այրեցեայ եւ Սառուցեայ զօտիներուն մէջտեղ գտնուած մասերը՝ ուր ցուրտը եւ տաքը չափաւոր են, կը կոչուին Բաւելխառն զօտիներ :

Մեր երկրագունտին ամէն մասերը միեւնոյն չափով ցորտ, բարեխառն կամ տաք չ'են : Տեղեր կան ուր սաստիկ ցուրտ, սաստիկ տաք եւ կամ բարեխառն են :

Ահաւաստիկ ցուրտի, տաքի եւ բարեխառնի այս աստիճաններն են որ Գօտի կ'ըսուին :

Գունտը մաքուրնիս կրնանք չորս մասերու բաժնել : Օրինակի համար, երբոր մեր երկիրը նորինջ մը նկատենք եւ վերէն վար կտրելով երկուքի բաժնենք, կ'ունենանք երկու կիսագունտ, Արեւելեան եւ Արեւմտեան : Դարձեալ՝ երբոր ճիշտ մէջտեղէն, այսինքն Հասարակածին վրայէն երկու հաւասար մասերու բաժնենք, նորէն կ'ունենանք երկու կիսագունտեր, այսինքն՝ Հիւսիսային եւ Հարաւային կիսագունտեր :

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՅԵՂԵՐ

Հ Ա Ր Յ Ա Ր Ա Ն

Աշխարհագրութիւնը ի՞նչ կը որոշեցնէ։ — Երկիրս ի՞նչ ձև ունի։ — Քանի՞ շարժում ունի և անոնցմէ ի՞նչ բաներ յառաջ կուգան։ — Օրը քանի՞ ժամ է։ — Մէկ տարին մէջ քանի՞ օր կայ։ — Երկրի մակերեսը ընելով ի՞նչ կը հասկնաս։ — Անոր ո՞րչափը Հող և ո՞րչափը Ջուր է։ — Երկրի չորս զլխաւոր կողմերը որո՞նք են, և ի՞նչ կերպով կրնանք հասկընալ։ — Աշխարհացոյց քարտէսներու վրայ չորս զըլխաւոր կողմերը ի՞նչպէս նշանակուած են։

Դ Ա Ս Բ

ԵՐԿՐԻՍ ԲՆԱԿԻԶՆԵՐԸ

Տեսանք որ Զուրի ընդարձակ տարածութիւնները Մով, և աւելի մեծերն ալ Ուկրաինայ կ'ըսուին։ Հինգ ուկրաինայ կայ. 1. Մեծ կամ հաղաղական ուկրաինայ։ 2. Ասլանսեան. 3. Հնդկաց։ 4. Ար-որոնց մարմինը կարմիր մօտ գոյն մը ունի,

չային և 5. Հակաբալթիկ ուկրաինայներ։ Հինգ հատ ալ մեծ Յամալներ կան, ԵՆՐՈՊԱ, ԱՍԻԱ և ԱՓՐԻԿԵ որոնք հին աշխարհ կ'ըսուին, ինչու որ շատ հին ատեններէ ի վեր ծանօթ են մարդոց, իսկ՝ ԱՄԵՐԻԿԱ և ՈՎԿԻԱՆԻԱ՝ կը կոչուին Նոր Աշխարհ. որովհետեւ 400 տարի է որ գտնուած են։ Այս հինգ ցամաքներուն մէջ բնակող մարդիկ՝ կը բաժնուին չորս զըլխաւոր ցեղերու. 1. — Սպիտակ կամ Կովկասեան ցեղ, որ ունի ճերմակ գոյն, վայելուչ հասակ և գեղեցիկ դէմք։ Ասոնք կը բնակին Եւրոպայի, Ասիոյ մէկ մասին ու Եւրոպացիներէ հաստատուած հեռաւոր գաղթականութիւններու մէջ։ 2. — Դեղին ցեղ, ասոնք ալ ունին գեղին գոյն, մեծ ու կտր գլուխ, լայն երես ու խոշոր բերան։ Այս ցեղը ընդհանրապէս կը բնակի Ասիոյ արեւելեան և միջին մասերուն մէջ։ 3. — Պղնձագոյն կամ Ամերիկեան Հնդիկներ՝ որոնց մարմինը կարմիր մօտ գոյն մը ունի,

Հ Ա Ր Յ Ա Ր Ա Ն

աչքերնին խորունկ և գլուխնին կուստ է։ Այս ցեղը կը բնակի Ամերիկայի մէջ։ 4. — Սեւ կամ հափշիկ ցեղ որոնց գոյնը բոլորովին սեւ է։ Ասոնք ունին տափակ քիթ, լայն շրթունք, գանգուր մազեր ու երկայն ակռայ։ Այս ցեղը ընդհանրապէս կը բնակի Ափրիկէի մէջ։

Մարդիկ միայն իրենց գոյնով և մարմնի ձևերով չէ որ իրարմէ կը տարբերին, հապա, իրենց լեզուով, իրենց անցեալով, կրօնքով, ծագումով, կրթութիւնով, արհեստներով և վաճառականութիւնով։ Այն ազգերը՝ որոնք Աստուածապաշտ են և ունին հաստատուն բնակութիւն ու կանոնաւոր կառավարութիւններ, կ'ըսուին Քաղաքակրթեալ։ Թափառական կը կոչուին այն ժողովուրդները որոնք հաստատուն բնակարան չունին և կ'ապրին մի միայն որսորդութիւնով և կամ խաշնարածութիւնով։ Բարբարոս կամ վայրենի կ'ըսուին այն ժողովուրդները որոնք քարայրներու կամ խճիթներու մէջ կ'ապրին և որոնց զլխաւոր զբաղումն է աւազակութիւն և պատերազմ։ Այս վայրենիներուն մէջ մարդակեր ցեղեր ալ կը գտնուին։

Աշխարհիս վրայ երեք զլխաւոր կրօնք կայ, Քրիստոնէութիւն, Մանմէսականութիւն և Մովսիսականութիւն։ Ասոնցմէ ի գատ, հարիւրաւոր միլիոն կապաշտներ ալ կան։ (*)

(*) Կապաշտներուն մէջ ալ կան հետզհետէ քաղաքակրթուող ազգեր, ինչպէս են Չինացիք, Պիրմանիացիք, Սիամցիք, բայց մանաւանդ ձաքոնցիք։

Զուրի ընդարձակ տարածութիւնները ի՞նչ կ'ըսուին։ — Քանի՞ Ուկրաինայ կայ։ — Որո՞նք են հինգ ցամաքները։ Ո՞ր ցամաքները կը կոչուին Հին և որո՞նք Նոր Աշխարհ։ Մարդկային ազգը քանի՞ զլխաւոր ցեղերու կը բաժնուի։ — Իրարմէ ի՞նչ բաներով կը տարբերին։ — Որոնք կ'ըսուին Քաղաքակրթեալ, Թափառական և վայրենի ժողովուրդներ։ — Աշխարհի վրայ քանի՞ զլխաւոր կրօնք կայ։

Դ Ա Ս Բ

ՑԱՄԱՔԻՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Աշխարհագրութեան մէջ Յամաքի և Զուրի մեծ ու փոքր բաժանումները իրենց առանձին անուններն ունին։ Ուստի, նախ ցամաքին անունները սկսինք սորվիլ։

Կղզի կ'ըսուի հողին այն մասը՝ որ ամէն կողմէն ջուրով շրջապատուած է։ Իրարու մօտ գտնուած մեծ կամ փոքր շատ մը կղզիներու խումբը Արխիպելագոս կամ կղզեխումբ կ'ըսուի։

Թերակղզի կ'ըսեն այն ցամաքին որ երեք կողմէն ջուրով պատած և միայն մէկ կողմէն հողի կտորով մը կապուած է ցամաքին։

Թերակղզին ցամաքին միացնող հողի փոքր մասն ալ Պարանց կ'ըսուի։

Դառն կ'ըսուին երկրիս տափարակ ու բարերեր տեղումները՝ ուր այլ և այլ բոյսեր յառաջ կուգան։

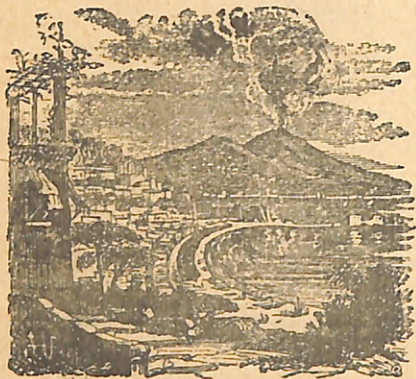
Աւազուտ և ընդարձակ տեղումները Անապաս կը կոչուին՝ ուր ո՛չ բոյս կայ և ո՛չ ալ բնակութիւն։

Ովսիս կ'ըսուին՝ անապասներու մէջ՝ տեղ տեղ գտնուած բարերեր ու բնակելի տեղերը։

Երկրիս բարձր տեղումները Լեռ կ'ըս-
ուին: Բլուրը՝ փոքր լեռ մըն է: Իսկ եր-
բոր շատ մը լեռներ իրարու միացած ըլ-
լան՝ կ'ըսուին Դոսի կամ Լեռնաշղթայ:
Լեռան մը ամենէն վերի մասը Գագաթ
կամ Սար, մէջտեղը Կող, իսկ ամենէն վա-
րի մասն ալ Ստրոտ կ'ըսուի:

Հրաբուխ կ'ըսուին այն լեռները որոնց
գագաթէն ատեն ատեն կրակ, մուխ, խո-
շոր քարեր և հալած նիւթեր դուրս կը
պուրկան: Հրաբուխները երբեմն ամբողջ
քաղաքներ կը կործանեն և հազարաւոր
մարդոց մահուանը պատճառ կըլլան:

Հրաբուխին բերանը կը կոչուի Խառ-
նարան, իսկ անոր բերնէն վազած հեղուկն
ալ՝ Լավա կ'ըսուի:

ՎԵՍՈՒՎ

Ձոր կ'ըսուին երկու լեռներու մէջ գտ-
նուած խորանիկ տեղերը:

Այլ կամ Անձաւ կ'ըսեն՝ լեռներու մէջ
գտնուած բնական խոշոր ծակերուն:

Հովիտ կ'ըսուին այն ընդարձակ դաշտե-
րը որոնք երկու լեռներու շղթային մէջ-
տեղը կը գտնուին:

Յամաքին դէպ ի ծով երկնցած մասը
կ'ըսուի Գլուխ: Երբ Գլուխը շատ մեծ ու
բարձր ըլլայ, Հրուանդան կը կոչուի:
Դէպ ի ծով երկնցած հողի տափարակ մա-
սերն ալ Լեզու կ'ըսուին:

Դ Ա Ս Գ.

ՋՈՒՐԻՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Նախորդ դասին մէջ տեսանք որ Երկ-
րիս մակերեւոյթին միայն մէկ մասը ցամաք,
իսկ երեք մասը ջուր է:

Յամաքին պէս՝ Ջուրին ալ և ալ ձևե-
րն ալ իրենց առանձին անուններն ունին:
Օրինակի համար,

Աղի ջուրի ընդարձակ տարածութիւն-
ները՝ Ովկիանոս և Ծով կ'ըսուին:

Ծոց կ'ըսուի ծովին այն մասը որ դէպի
ցամաք ներս մտած է: Եթէ ծոցը փոքր
ըլլայ, Խոր է կ'ըսուի:

Նեղուց կ'ըսուի ջուրին այն նեղ մասը
որ երկու ծով կամ երկու ովկիանոս իրա-
րու կը միայնէ ու երկու ցամաք իրարմէ
կը բաժնէ: Եթէ նեղուցը լայն ըլլայ,
Ջրանցք կ'ըսուի:

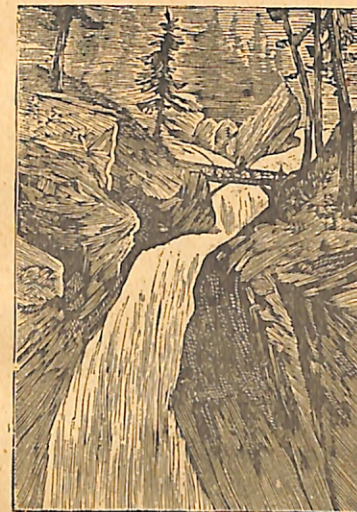
Յամաքին մէջ անշարժ կեցող ջուրի
տարածութիւնները Լիւն կ'ըսուին:

Գետ կ'ըսուին ցամաքին մէջէն բղխելով
դէպ ի ծով թափող անուշ ջուրի հոսանք-
ները: Փոքր գետերը կ'ըսուին Գետակ ու
Առուակ:

Գետի մը բղխած աեղը Ակ, իսկ ծովը
թափած տեղը Գետաբերան կը կոչուի:

Ջրվեժ կ'ըսուի այն գետը որ բարձր
տեղէ մը վար կը թափի:

Նաւահանգիստ կ'ըսուին այն փոքր և
ապահով խորշերը՝ ուր նաւերը կը կենան՝
ճամբորդ և վաճառք առնել տալու համար:

ՋՐՎԷԺ

Դ Ա Ս Ե.

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մարդկային ազգը կը բաժնուի	զլխաւոր ցեղերու . 1.
.....	2
3	4
Սպիտակ ցեղը կը բնակի	մէջ:
Դեղին ցեղը կը բնակի	մէջ:
.....	Ամերիկեան Հնդկիկները կը բնակին
.....	մէջ.
Սև կամ Խափշիկ ցեղը կը բնակի	մէջ:
.....	Յամաքին ալ և ալ ձևերը իրենց ա-
.....	ռանձին անուններն ունին, ինչպէս
.....	
.....	Նոյնպէս՝ ջուրին ալ զանազան ձևերը
.....	իրենց մասնաւոր անուններն ունին: Թիշեմ

օրինակի համար, անոնց զլխաւորները՝

ՀՐԱՋԱՆԳՆԵՐ

1.

Գրատախտակին վրայ կաւիծով գծէ
Երկրագունց մը և վրան նշանակէ Հասա-
րակածը, Հիւսիսային և Հարաւային
բևեռները:

2.

Առանձին առանձին գծէ՝ Լեռ մը, նշա-
նակելով անոր գագաթը, կողը և ստորոք:
Գծէ՝ նաև Լեռնաշղթայ մը, Հովիտ մը, Ձոր
մը և Հրաբուխ մը:

3.

Գծէ՝ Կղզի մը, Արեւիկաղաց մը, Թե-
րակղզի մը պարանոցով, Գլուխ մը, Ովա-
սիս մը:

4.

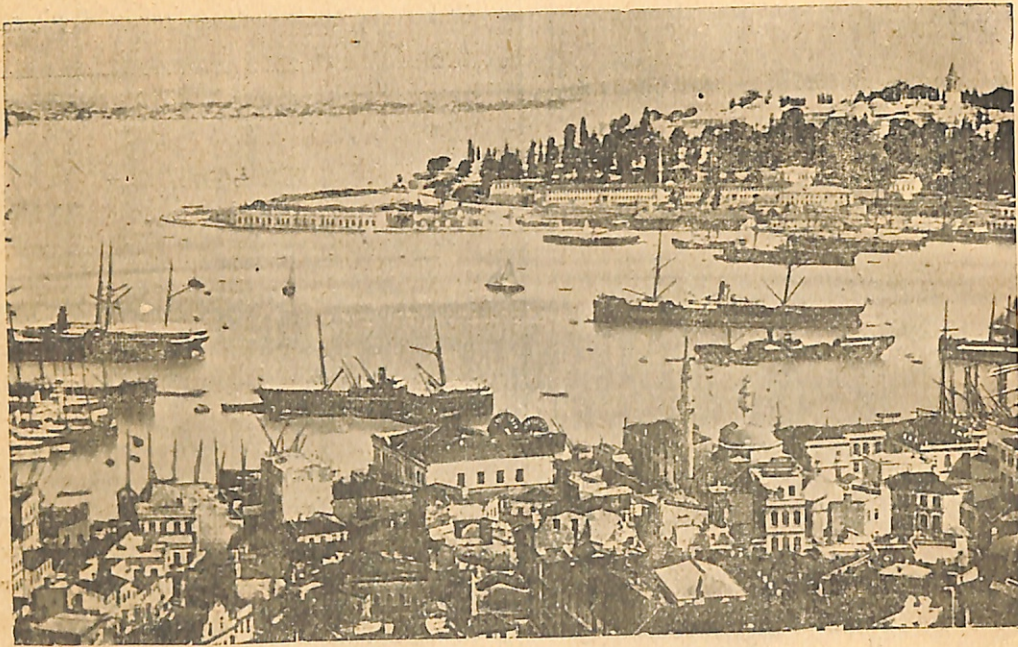
Գծէ՝ Ծոց մը, Նեղուց մը, Լիւն մը,
Ջրվեժ մը:

5.

Գծէ՝ Գետ մը, նշանակելով անոր աղը,
ընթացքը եւ բերանը:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ

Ի՞նչ է դաշտին և անապատին տարբերութիւնը: —
Կղզիին և Թերակղզիին: — Ծոցին և խորշին: — Նե-
ղուցին և Զրանցքին: — Լեռան և Լեռնաշղթային: —
Ձորին և լեռնազագաթին: — Լիճին և գետին: —
Դաշտին և Հովիտին:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Օսմանեան Կայսրութեան Մարյաքաղաքն է ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, որ բնական չա՛տ գեղեցիկ գիրք և զուարճալի տեսարաններ ունի:

Կ. Պոլիս երեք գլխաւոր մասերէ կը բաղկանայ. Ա. ԲՈՒՆ ԻՍԹԱՆՊՈԼ, որ եօթը բլուրներու վրայ չինուած և Ղալաթիա ու Բերա արուարձաններէն բաժնուած է Ոսկեղջիւրի ծովակովը: Բ. ՂԱԼԱԹԻԱ և ԲԵՐԱՍ՝ Ոսկեղջիւրս և Վոսփորի Եւրոպական եզերքներուն վրայ գտնուած գիւղերով: — Գ. ԻԻՍԿԻԻՏԱՐ և ԳՍՏՐՔԷՍՅՈՅ՝ Վոսփորի Ասիական եզերքին վրայ գտնուած գիւղերով:

ՈՍԿԵՂՋԻՐ

Այս գեղեցիկ գետակին աջ եզերքին վրայ՝ ներսէն սկսելով, կարգաւ կը գտնուին հետեւեալ գիւղերը: Էյուպ, ուր կայ գեղեցիկ մզկիթ: Օսմանեան Սուլթանները իրենց գահակալութենէն յետոյ՝ այս մզկիթին մէջ հանդիսաւոր կերպով մէջքերնին կը կապեն Կ. Պոլիսն առնող Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի պատմական սուրը:

Էյուպի ծովեզերքը կը գտնուին երեւելի իսլամներու զարդարուն և փառաւոր զամբարանները:

Հայերը Էյուպի մէջ ունին Ս. Աստուածածին անուն փոքր եկեղեցի մը: Նոյնպէս վերին Էյուպի մէջ ալ կայ Ս. Նիկիա անուն եկեղեցի մը Պեղնեան անուն վարժարան մը:

Էյուպի կիցն է Տեփրեսար, ուր կը գտնուի Տէրութեան Ֆեսիանէն: Յետոյ կը

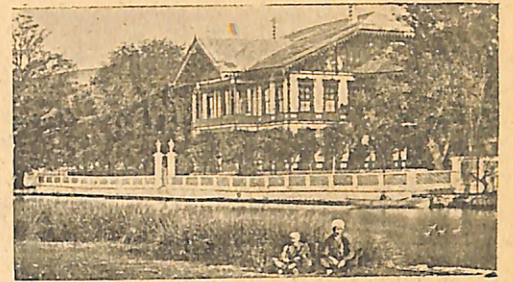
տեսները Ալվան-Սերայ և Պալաթ՝ ուր կը գտնուին Հայոց Ս. Հրեհակապէս եկեղեցին և Խորենեան վարժարանը: Ֆենէր՝ ուր կան Յունաց Պատրիարքարանը, Մայր եկեղեցին, Մայր վարժարանը, նոյնպէս Պուլկարական եկեղեցի մը: Ծարունակելով ճամբանիս, այս գծին վրայ կը կը տեսներք Ալազաբու, ձիալալի, Ուն-գաբան, Եմիւ-Իսկէլէսի:

Ոսկեղջիւրի ձախ եզերքին, ներսէն սկսելով՝ կարգաւ կը գտնուին Սիւսլիւնէ, Հալընը-Շղլու, ուր կան Հայոց Ս. Սեփաննոս հոյակապ եկեղեցին, Ս. Ներսէսեան երկսեռ վարժարանը զոր քարուկիր վերաշինեց բնիկ Ռազիւզցի բարեյշատակ Թորոս էֆ. Բարաղամեան: Նոյնպէս, Սրբուհի Մայրապետին հիմնած Գալֆանա աղջկանց Որբանոցը: Տէրութեան երկրաչափական վարժարանը: Գարձեալ, Հալընը-Օղլուի մօտ, Գարա Աղաճի կիցը կը գտնուի Տէրութեան Փամիշտարանը (Ֆիշէնկհանէ) և շատ մը աղիւսի գործարաններ: Փիւրի-Փաւա, հոս է Շիրքի շողեւաններու գործարանը: Հաւսէյ և Այնալը-Գալապ՝ հրէաբնակ թաղերը: Գասըմ Փաւա՝ որուն ծովեզերքը կը գտնուին տէրութեան մեծ նաւարանը, ծովային վարժարանը, հիւանդանոցը, ծովեզերեայ կայսերական գեղեցիկ քէչօկ մը ևն:

Այս թաղին մէջ է Մծրնայ Ս. Յակոբի եկեղեցին: Յետոյ կը տեսներք Ազապ Գաբու և Ղալաթիա:

Ոսկեղջիւրի ներսերը կը գտնուին երկու գեղեցիկ գետակներ, Բեաղրոս-Խանէ և Սիլահսար կամ Չալան-Չեւիկ որոնց եզերքները զուարճալի զբօսավայրեր են: Բեաղրոսանէի մէջ կը գտնուին՝ Իմրահօրի եւ Չաղլիխանի կայսերական գեղեցիկ քէօշկերը:

Գարձեալ, Ոսկեղջիւրի վրայ երկու կա-

ԻՄՐԱՀՕՐԻ ՔԷՕՇԿԸ

մուրջներ կը գտնուին, մէկը Ազապ-Գաբուէն Ուն-գաբան, միւսը՝ Ոսկեղջիւրի վերջացած տեղը, այսինքն՝ Ղալաթիայէն Պաղքե-գալիու որ կը կոչուի Գարաֆէյի կամուրջ:

ՂԱԼԱԹԻԱ ԵՒ ԲԵՐԱ

Ղալաթիոյ մէջ կը գտնուին երեւելի վաճառատուններ, դրամատուններ (պանքա) նամկատուններ և փառաւոր խաներ: Ղալաթիա մասնաւորապէս հորձի և առուտուրի տեղ մըն է:

Հայերը Ղալաթիոյ մէջ ունին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: Կեդրոնական և թաղային վարժարանները, Մասենադարանը ևն: Ազապ-Գաբուէն մինչև Ղալաթիա և անկից մինչև Օրթաքէօյ՝ հանրակառք կը բանին: Նոյնպէս, Ղալաթիայէն Բերա և անկից մինչև Շիշլի ալ հանրակառք (թրամուէյ) կայ: Ղալաթիոյ մէջ կը գտնուին աւստրերկրեայ երկաթուղի մը (թիւնէլ) որ Բերայի կապուած է:

Ղալաթիոյ կամուրջէն մինչև Թօփհանէ գեղեցիկ քարափ կը (րրիսթըմ) չինուած է՝ ուր մեծ շողեւաններ կը մօտենան:

կը գտնուի ծովեզերեայ կայսերական խիստ փառաւոր պալատ մը, մզկիթ մը և ժամացոյցի գեղեցիկ աշտարակ մը:

Կուզանք Պեթիկթաւ, Հայերը հոս ունին Ս. Ասուածածին անուն եկեղեցի մը և Մաքսուեան երկսեռ վարժարանը:

Օրթաֆոյ՝ որու ծովեզերքը կը գտնուի Զադաւնի այրած գեղեցիկ պալատը և նա-

ԹՕՓՀԱՆԷ

ւամատոյցին քովն ալ՝ շատ սիրուն մզկիթ մը: Ղալաթիայէն մինչև Օրթաքէօյ թրամուէյի գիծ մը կայ: Օրթաքէօյի մէջ Հայերը ունին Ս. Ասուածածին անուն եկեղեցի մը և Թարգմանչաց ու Հովփսիմեանց վար-

ԲՈՒՄԵԼԷԻ ՀԻՍՍԱՐ

ժարանները, Պէշիկթաշի և Օրթաքէօյի բարձունքին վրայ կը գտնուի երկրորդի պա-

լատը՝ ուր 33 տարի բնակեցաւ գահընկեց Սուլթան Համիտ: Ծարունակելով ճամբանիս. յաջորդաբար կը տեսնենք Գուլում Զեմե, Արնաւուս ֆեօյ, Պեպեֆ, Բուսեյի-Հիսար՝ որու բարձրը շինուած է Բօպէթի Բօլէճ աշուն Ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանը: Հոս կը գտնուին նաև հինէն մնացած պարսպներ և աշտարակներ: Յետոյ կարգաւ կուգանք Պոյանր Բեօյ, Էմիրկեն, Սքենիա, Եհնի Բեօյ, Թարապիա, Պեօյիւ-Տեքե, Մեսար Պուրնու, Սարը-Եար և Եհնի-Մահալլի:

Վոսփորի վերջին գիւղն է Բուսեյի-Գալազ: Հայերը եկեղեցի և դպրոց ունին Գուլում Զէշմէի, Հիսարի, Պոյաճը գիւղի, Սթէն-կայի, Եհնի գիւղի և Պէօյիւ-Տէքէի մէջ: Վոսփորի այս եզերքին վրայ կը գտնուին ծովեզերեայ գեղակերտ ապարանքներ Եւրոպական դեսպանատուններ՝ գեղեցիկ պարտէզներով և քարափներով զարդարուած՝ որոնք իբրեւ ամառանոց կը ծառայեն:

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՍԻԱԿԱՆ ԵԶԵՐՔԸ

Բուսեյի-Գալազէն կ'անցնինք ղիմայի եզերքը՝ ուր կը գտնուի Անասոյու-Գալազ: Ասկից ճամբանիս շարունակելով դէպ ի վար. յաջորդաբար կը տեսնենք Պեյֆօզ՝ ուր կը գտնուի կայսերական գեղեցիկ քէօշ մը: Հայերը հոս եկեղեցի և դպրոց ունին: Յետոյ կը տեսնենք Իննիւր ֆեօյ, Փաւա Պաղչեսի, Չուպուլու, Գալլա, Անասոյու-Հիսար: Հոս ալ բերդեր կը գտնուին: Դէմ առ դէմ երկու Հիսարները՝ Վոսփորի ամենէն նեղ մասը կը կազմեն: Անատոլու Հիսարի քովը կը գտնուի Կեօֆ Սուլու գետակը և ծովեզերեայ կայսերական Քէօշ մը: Յետոյ կուգանք Քանսիլի, հոս ալ Հայերը եկեղեցի ունին: Վանի Բեօյ, Զենկիլ Բեօյ, Պեյլե-

ԱՆԱՏ. ՀԻՍՍԱՐ

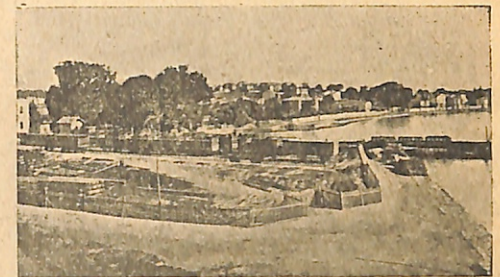
պէյ՝ որ ունի ծովեզերեայ հոյակապ պալատ: Գուլումնուգ. հրէաբնակ թաղը: Հոս է Հրէից Խախաճատունը: Հայերը այս գիւղին մէջ ունին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ անուն եկեղեցի և վարժարան: Գուլումնուգէն յետոյ կուգանք Իւսկիւսար՝ որ է Վոսփորի Ասիական վերջին և ամենէն մեծ արուարձանը:

ԻՍԿԻԼՏԱՐ ԵՒ ԳԱՏԵԳԻԼ

Իւսկիւտար, ընդարձակ և բազմամարդարուարձանը կը գտնուի Իսթանպուլի և Բերայի դիմացը: Նաւամատոյցին չըջակայ ժամերէն դէպ ի վեր՝ բարձրերը ելլելով՝ կը տեսնենք որ, Իւսկիւտար երեք գլխաւոր թաղերու կը բաժնուի: Ա. ԵՆՆԻ ՄՍՀԱԼԼԷ՝ ուր կը գտնուի Ս. Կարապետ եկեղեցին ու վարժարանը: Բ. ՍԵԼԱՄՍԵՋ՝ ուր կը գտնուի Ս. Խաչ եկեղեցին և նոյն անուն երկսեռ վարժարանը: Հոս են նաև Պեպլե-եան գիշերօթիկ համալսարան վարժարանը և Ամերիկեան Աղջկանց Քօլեժը: Գ. ԻՃԱՏԻՅԷ. ուր կը գտնուի Ներսիսեան-Երմուհեան վարժարանը:

Իւսկիւտարի ետեւ՝ հեռուն կը բարձրանայ Չամլընա լեռը որու գագաթէն Պոլսոյ ճայնապատկերը որոշ կերպով կը տեսնուի: Իւսկիւտարի մէջ նոր վարժարաններ են Կարապետեան Աղջկանց և Առեարական

վարժարանը: Իւսկիւտարի ծովեզերէն Մարմարա մանելու գծին վրայ կը գտնուի Գրգ-Գուլէսի անուն աշտարակը: Իւսկիւտարի ծովեզերէն ճամբանիս շարունակելով կը մտնենք Մարմարա՝ ուր առմջին անգամ կը տեսնենք Հայսար-Փաւա: Հոսկից կը մտնի Ասիական Թուրքիոյ երկաթուղին դէպ ի երկրին ներսերը: Նշանաւոր են նաև Սելիմիյէի ընդարձակ զօրանոցը, Անգլիական զարդարուն գերեզմանատունը և մանաւանդ՝ բժշկական նոր և հոյակապ վարժարանը, Հայտար-Փաշայի ծովեզերքը գեղեցիկ քարափ մը շինուած է: Հոս է երկաթուղիի ընկերութեան նորաշէն և փառաւոր կայարանը:

ՀԱՅՏԱՐ ՓԱՇԱ

Հայտար Փաշայէն կուգանք Գաթղիւղ մեծ, գեղեցիկ և բազմամարդ արուարձանը: Հայերը հոս ունին սիրուն եկեղեցի մը Ս. Թագաւոր անուն, Արամեան երկսեռ վարժարանը: Կան նաև Միսիթաբեան Հայերու, Ֆրէշներու, Եւրոպացի մայրապետներու վարժարաններ: Գաթղիւղէն շարունակելով ճամբանիս դէպ ի Նիկոմիդիոյ ծոցը, կը տեսնենք Ֆենեք պահեհ, Գրըլ-Թօփրագ և ուրիշ քանի մը ծովեզերեայ գիւղեր՝ որոնցմէ յետոյ կը հասնինք Գաւթալ: Հոս ունինք Ս. Նսան անուն եկե-

զեցի մը և Պեզնեան անունով երկսեռ վարժարան։ Նիկոմիդիոյ ծոցին այս եզերքին վրայ կը գտնուին ներքին ու ծովեզերեայ գեղեցիկ ամարանոցներ, երկաթուղիի կայարաններ, մշակուած գեղեցիկ դաշտեր, մրգատաններ, այգիներ և բանջարանոցներ։

ԻՇԽԱՆԱՑ ԿԼԱԿՆԵՐ

Այսպէս կը կոչուին այն 9 կղզիները որոնք Իզմիթի ծոցին բերանը կը գտնուին։ Ասոնց հինգը փոքր է, իսկ չորսը մեծ և բնակելի։

Չորս մեծերն են Դրնալը (Բրօթի), Պուրկազ (Անթիկօնի), Հիլպիլի (Սալգի), Պոյլիւք Ասա (Բրինջիթ) որ ամենէն մեծը և բազմամարդն է։ Այս կղզին նշանաւոր է իր զմայելի պարտէզներուն, զուարճալի տեսարանին և սիրուն շէնքերուն կողմանէ։ Դրնալին մէջ ունինք Ս. Լուսաւորիչ անուանով փոքր եկեղեցի և թաղային վարժարան մը։

ԲՈՒՆ ԻՍԹԱՆՊՈԼ

Ինչպէս որ տեսանք, Բուն Իսթանպոլ կոչուած մեծ արուարձանը եռանկիւնի մը ձևն ունի և կը սկսի Ոսկեղջիւրի ներսէն մինչև Պաղլէ Գափու և անկէց՝ Սէրայ Պուրնիէն դառնալով դէպ ի Մարմարա։ Հոս, Եէտի Գուլէի ծովեզերքէն սկսեալ կը գտնուի ինչ պարիսպ մը որ քաղաքին արեւմուտքէն կ'երկարի մինչև Այվան-Սէրայ։ Ահա այս շրջափակին մէջ է Բուն Իսթանպոլ ըսուածը։

Ուրեմն ճամբայ ելլենք Պաղլէ Գափուի ծովեզերէն դէպ ի հարաւ։ Առաջին անգամ կը տեսնենք Սիւրբէնի իսկիւսին որ կը

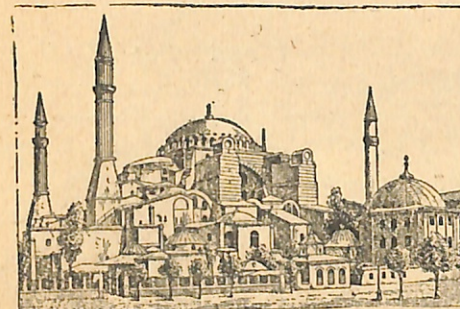
գտնուի Եւրոպ. Թուրքիոյ երկաթուղիներուն մեծ կայարանը։ Ասկէց կը դառնանք Սարայ Պուրնիէն և յաջորդաբար Մարմարայի վրայ կը տեսնենք, հետեւալ գլխաւոր թաղերը, Ախր գափու, որու ծովեզերքը կը գտնուի Փարոս մը։ Գուլ գափու, ուր կը գտնուին Հայոց Պատիարհաւանը, Երուսաղէմատունը Մայր Եկեղեցին, Պեզնեան և Աղջկանց Լուսաւորչեան վարժարանները։ Մայր Եկեղեցիին մէջ կը գտնուին նաև Ներսէս Մեծ Պատրիարքին, Պեզնեան Յարութիւն ամիրայի և Տասեան Պողոս պէյի դամբարանները։ Գուլ Գափուի գուրսը կը գտնուի փոքր թաղ մը, որ ունի Ս. Յարութիւն անունով եկեղեցի և վարժարան։ Գուլ Գաբու իր շրջականերով վը՝ Պոլսոյ բազմահայ թաղերէն մէկն է։ Յետոյ կուգանք Եհնի գափու և Նարը գափու ծովեզերեայ թաղերը և Սամաթիա։ Եհնի Գաբուի մէջ ունինք Ս. Թադիոս և Բարքողիմէոս առաքեալներուն անունով փոքր եկեղեցի մը և թաղային վարժարան։ Նոյնպէս՝ Նաուր Գաբուի ծովեզերեայ փոքր թաղին մէջ կայ փոքր եկեղեցի մը Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ անուն և թաղային վարժարան։

Գուլ Գաբուի բարձրերը կը գտնուի Կեսիփ Փաւա շէն թաղը՝ ուր կան Հայոց Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ եկեղեցին և Մեսրոպեան վարժարանը։

Գուլ Գափուէն առաջ, Հայոց Պատրիարքարանը Սամաթիա էր։ Սամաթիոյ մէջ կը գտնուին Ս. Գէորգ եկեղեցին և Նունեան - Վարդուհեան վարժարանները։ Նոյնպէս, Սամաթիոյ Ալթը Մեմէթ թաղին մէջ կայ Ս. Յակոբ անուն եկեղեցի մը։ Սամաթիաէն ճամբանիս շարունակելով կուգանք Եհնի-Գուլի։ Հոս, բերդէն դուրս կը գտնուին Հայոց նորաշէն Ս. Փրկչեան Հիւանդանոցը, դէպի ծովեզեր՝ Գազլը-Չէշմէի

մէջ կը գտնուին։ Ս. Յակոբայ Ուրանոցն ու Արեսանոցը։ Հոս է նաև Յունաց Ազգ. Հիւանդանոցն ու Որբանոցը։ Հիւանդանոցէն կէս ժամու չափ հեռաւորութեամբ կը գտնուի Պալըզլը՝ ուր կան Յունական եկեղեցիէ ի դատ, Հայոց և Յունաց ընդարձակ և որմափակ գերեզմանատուները։ Դարձեալ, քաղաքէն դուրս՝ Մարմարայի ծովեզերքը կը գտնուին Մաքի Բեոյ և Սան Սքեֆանօ գիւղերը։ Սիւրքէճիէն ըսկսեալ մինչև այս վերջին գիւղը՝ երկաթուղի կայ և յիշուած ծովեզերեայ լողոր գիւղերուն մէջ ալ եկեղեցի ու դպրոցներ ունինք։ Պոլսոյ պարիսպները ինչ տուն գուռներ ունէին՝ որոնց անունով կոչուած են անոնց շրջակայ թաղերը։ Ինչպէս՝ Ախր գափու, Չարլասը գափու, Թօփ գափու, Սիլիվրի գափու, Էսիւրնէ գափու, Եյրի գափու, ևն։

Եէտի Գուլէի հիւսիսային կողմը կը գտնուի Թօփ Գափու անուն բարձրադիր և օդատուն թաղը՝ ուր Հայերը ունին Ս. Նիկողոս անուն եկեղեցի մը և թաղային վարժարան։

ԱՅՍԱ ՍՕՖԻԱ

Իսթանպոլի երեւելի շէնքերն են, Եհնի Մամիի՝ Այասօփիայի, Սուլթան Ահմէտի, Սուլթան Պալադիսի, Նուր Օսմանիէ,

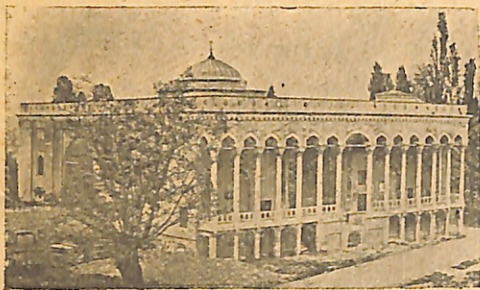
Ֆարիհի և Սուլթան Սելիմի հոյակապ մզկիթները։ Սուլթան Ահմէտի հրապարակին մէջ կը գտնուին Եգիպտական կոթող մը, պղնձէ օձաձև սիւն մը և Գերմանիոյ Վիլհէլմ Բ. Կայսեր շինել տուած գեղեցիկ աղբիւրը, Ենիչէրիներու միւզէն։ Իսկ դէպի վեր, ճամբուն վրայ կը գտնուի Սուլթան Մահմուտի

ՆՈՒՐՈԸ ՕՍՄԱՆԻ

դամբարանը և Ալբեցեալ սիւնը (Չէմպէրի թաղ)։ Երեւելի են նաև Սարայ Պուրնուի բարձրերը գտնուած Փոլեւրանոցը, Գեղարուկատից վարժարանը, Չիկիլի քէօշկը, Հնութեանց նորաշէն թանգարանները, Թօփ Գափուի պալատը, Պապը Հիւմայուն առուն խիստ փառաւոր դուռը և Սուլթան Ահմէտի աղբիւրը։ Յիշուելու արժանի են նաև Բարձրագոյն Դուռը (Պապը Այի)՝ Արդարաւեան (Սալիյէ), Սպարապետութեան (Սէր Ասքէր), Ելեւսից (Մալիյէ), Հանրօգուտ շինութեանց պաշտօնատուները, Նոր Նամակասունը, Մեծ Շուկան ևն։ Սպարապետութեան հրապարակին մէջ կը գտնուի Եանկըն Բեօեկի անունով գեղեցիկ

աշտարակ մը որ Պոլսոյ ամենէն բարձր շէնքն է և Ղալաթիոյ աշտարակին պէս՝ հրդեհ պատահած ժամանակ, մասնաւոր նշաններով կ'իմացնէ :

ՋԻՆԻԼԻ ՔԵՕՇԿԸ

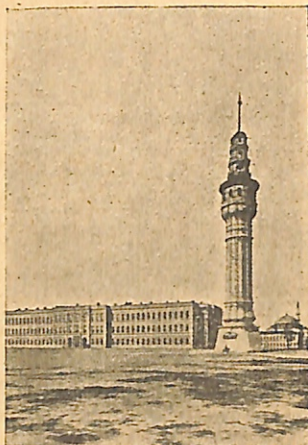
Ասոնցմէ ի զստ՝ Իսթամբուլի մէջ կը գտնուին բարձրագոյն վարժարաններ, դըրամատուններ (պանքա), հարուստ վաճառատուններ, շուկաներ, խաներ, մեծատուններու վառարաններ, աղբիւրներ, ջուրի ճամբաներ ևն :

Պոլսոյ կողմն ալ թրամուէյի գիծ մը կայ, որ Պաղլէ Գաբուէն կ'սկսի և Սիրքէճիէն ու Աճի Չէշմէէն դէպ ի վեր բարձրանալով՝ Այա Սօֆիայի և Սուլթան Ահմէտի մօտէն կ'երկարի դէպ ի Սուլթան Պայազիտ և Տիվան Եօլիէն՝ Աքսէրայ : Հոս, գիծը երկուքի կը բաժնուի, մէկը՝ չարանակուելով կ'երթայ Թօփ Գափու, իսկ միւսը՝ ծովեզերքի ճամբով կ'երկարի մինչև Սամաթիա :

Վոսփորի մէջ կը բանին Շիրէքի Խայրիի շողենաւները : Հայտար փաշա, Գառը քէօյ, Ֆէնէր Պաղլէ, և Նիկոմիդիոյ ծոցին

գիւղերը, ինչպէս նաև Իշխանաց կղզիները կ'երթեւեկեն Մալսուսի շողենաւները : Ոսկեղջիւրի մէջ ալ փոքր շողենաւներ կան որոնք էյուպէն սկսեալ՝ դէմ առ դէմ մինչև Ղալաթիոյ կամուրջը գտնուած զիւղերուն մէջ կ'երթեւեկեն :

Կ. Պոլիս ունի 1,000,000է աւելի բնակիչ : Նաւահանգիստը կրնայ 1000 է աւելի վաճառական նաւ պարունակել :

ԵԱՆԿԸՆ ՔԵՕՇԿԻ

Կ. Պոլիս ունի բազմաթիւ ջուրի աղբիւրներէ ի զստ, Տեքֆուի ընկերութեան ջուրի ճամբաները : Իսկ վերջին տարիներս, Ղալաթիոյ և Բերայի կողմը Քեաղըտնանէէն սկսեալ՝ չինուեցան ջուրի ճամբաներ ու աղբիւրներ : Իւսկիւտարի և Գառը Քէօյի մէջ ալ անու ջուրի ճամբաներ չ'ինուած են :

Պոլսոյ բոլոր շէն թաղերը՝ զիւրերէն բոլոր կողմով ու ելեքարականութիւնով կը լուսաւորուին :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՍ

Ե Ի Ր Ո Պ Ա

Դ Ա Ս Ջ.

Երկրորդ դասին մէջ տեսանք որ, Երկրա հինգ ցամաքներ կը պարունակէ, Եւրոպա, Ասիա և Աֆրիկէ՝ որոնք կը կոչուին Հին Ասիա. իսկ Ամերիկա և Ովկիանիա՝ Նոր Ասիա :

Ուրեմն սկսինք ասոնց ամէն մէկուն վրայ առանձին առանձին խօսիլ, Հին Ասիայի հիւսիսային արեւմտեան կողմը կը գտնուի ԵԻՐՈՊԱ՝ որու սահմաններն են՝ հիւսիսէն Մառուեցեալ Ովկիանոս, արեւմուտքէն՝ Ատլանտեան ովկիանոս, հարաւէն Միջերկրական ծով, արեւելքէն՝ Ուրալ լեռները և Կասպից ծով :

Եւրոպա, հինգ ցամաքներուն ամենէն փոքրը, բայց ամենէն բազմամարդը, ամենէն զօրաւորը և ամեն քաղաքակրթութեամբն է :

ՄԱՐՊԵՐ. — Մառուեցեալ ովկիանոսէն ձեւացած է Սպիտակ ծովը, իսկ արեւմտեան կողմը՝ Ատլանտեան ովկիանոսէն ձեւացած են՝

Պաթիկ, Հիւսիսային, Մանչի և Իւլանցայի ծովերը :

Հարաւային կողմը կայ Միջերկրական մեծ ու կարեւոր ծովը՝ որմէ ձեւացած են՝ Ադրիական, Յոնիական, Արեւելագոս, Մարմարա, Սեւ և Ազախու ծովերը : Արեւ-

ւելեան հարաւային կողմը կը գտնուի Կասպից ծովը որ, թէև լիճ մըն է, բայց շատ մեծ ըլլալուն համար Մոլ կ'ըսուի :

ՆԵՂՈՒՅՆԵՐ. — Եւրոպայի ովկիանոսներուն և ծովերուն միջեւ հետեւալ կարեւոր նեղուցները կը գտնուին .

Մալեբրաք, Քարթէկաք, Սուէս, Մեծ և Փոքր Պէր նեղուցները՝ Հիւս. և Պաթիկ ծովերուն մէջտեղ :

Բա-սի-Գալիէ նեղուց՝ Հիւս. և Մանչի ծովերուն մէջտեղ :

Ճիպրալարի նեղուց՝ Ատլանտեան ովկիանոսի և Միջերկրականի միջև :

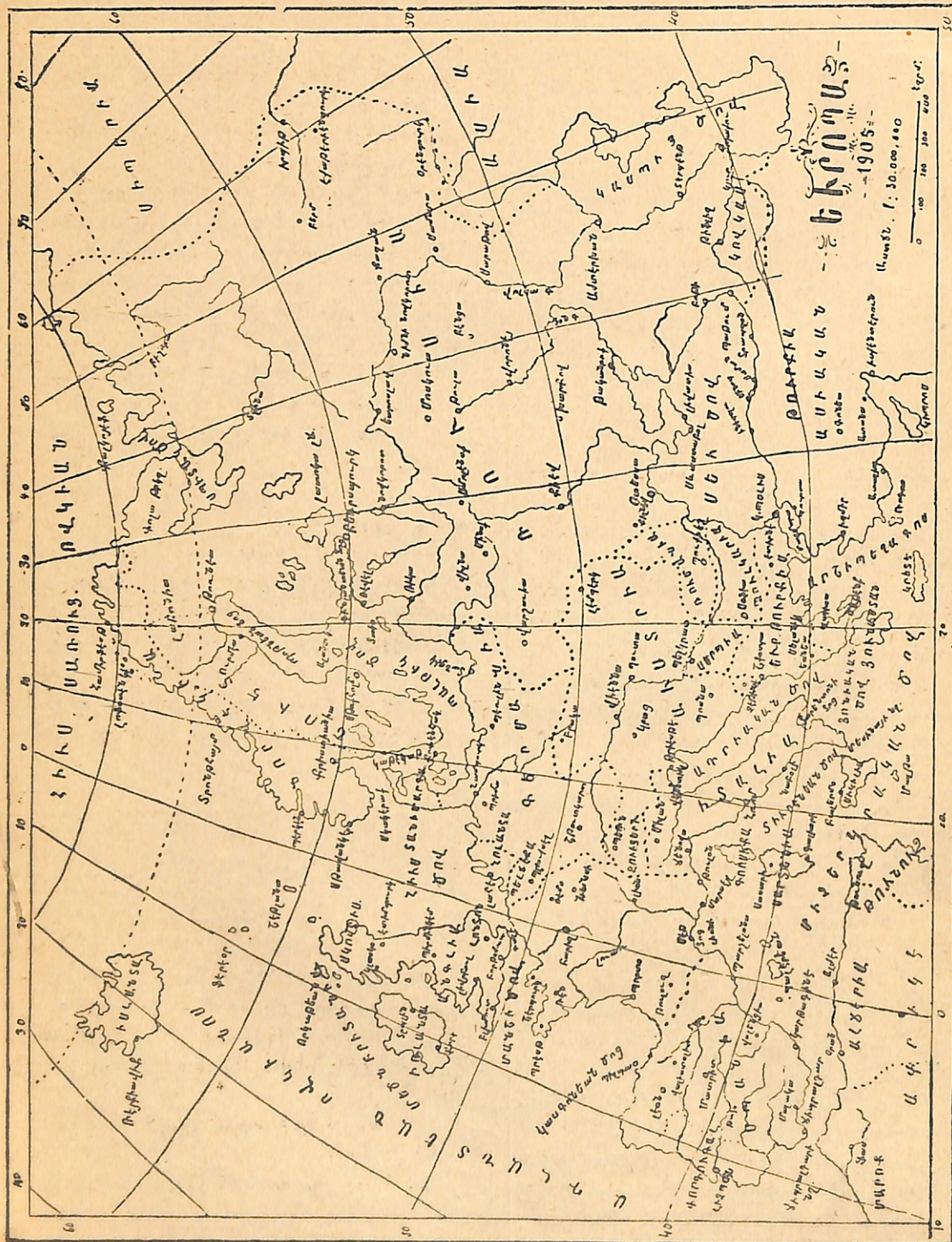
Ադրիական և Յոնիական ծովերուն մէջտեղ կը գտնուի Օքրանքի ջրանցքը :

Մեսինայի նեղուցը կը գտնուի Հարաւային Իտալիոյ և Սիկիլիա կղզիին մէջտեղ :

Արշիպելագոս և Մարմարա ծովերուն մէջտեղն է Չանաք Գալի կամ Տարսանիի նեղուցը :

Կոստանդնուպոլսոյ կամ Վոսփորի նեղուցը կը գտնուի Սև և Մարմարա ծովերուն մէջտեղ :

Սև և Ազախու ծովերուն մէջտեղն է Կերչի նեղուցը :

ԴԱՍԵ.

(Շարունակութիւն)

ՄՈՅՅԵՐ. — Պալթիկ ծովէն ձևացած են Պօքնեան, Ֆինլանեան, Րիկայի և Տանցիկի ծոցերը :

Հիւսիսային ծովուն մէջ կը գտնուի Զուխերգի ծոցը :

Ատլանտեան ովկիանոսէն ձևացած է Կասպոնեան ծոցը :

Լիոնի, ձեմուլայի, Տարեմսոնի և Վենեսիկի ծոցերը ձևացած են Միջերկրականի ծովէն :

Սելանիկի ծոցը կը գտնուի Արշիպելագոսի մէջ :

ԿԱԶԻՆԵՐ. — Եւրոպայի գլխաւոր կղզիներն են՝ Սիբիգիէի և Նոր Զեմպլա սառնապատ և անմարդաբնակ կղզիները, որոնք կը գտնուին Սառուցեալ ովկիանոսի մէջ :

Իսլանտ, Անգլիա և Իրլանտ՝ մեծ կղզիները՝ Ատլանտեանի մէջ : Եւրպան, Պալթիկ և Հիւս. ծովերուն միջև : Ալանս, Կորլանս, Լալանս ևն. Պալթիկի մէջ : Միջերկրական ծովին մէջ կը գտնուին Բալթեան արշիպելագոսը : Քոնսթանտինոպոլ, Մարսեմիա, Սիկիլիա, Մալթա, Կրէտ, Մորա ևայլն :

Քորսիկ, Սանրա—Մալթա, Քեֆալոնիա, Զանդա, և Թեաֆի՝ Յոնիականի մէջ, Արշիպելագոսի մէջ ալ շատ մը կղզիներ կան :

ՔԵՐԱԿԱԶԻՆԵՐ. — Եւրոպայի մէջ հինգ թերակղզի կայ, չորսը մեծ և մեկը փոքր, Մեծերն են Սեանսիմալիա (Շուէտ. Նորվեգիա), Պրեմեան (Սպանիա և Փորթուգալ), Ապենինեան (Իտալիա) և Պալանեան (Թուրքիա), որոնք շատ մեծ ըլլալուն համար՝ Յամաֆաղղի կ'ըսուին :

Իսկ եւրիպիական կը գտնուի Սև

ծովին մէջ՝ որու պարանոցն է Փերեոփի : **ԼԵՌՆԵՐ.** — Եւրոպայի գլխաւոր լեռնաշղթաներն են, Սեանսիմալեան լեռներ՝ Շուէտ-Նորվեգիոյ մէջ :

Ուրալ՝ Եւրոպայի արեւելեան կողմը : Կովկաս՝ Սև և Կասպից ծովերուն մէջ : Պրեմեան լեռներ՝ Ֆրանսայի և Սպանիոյ մէջտեղ :

Ալպեան լեռներ՝ Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Զուրիցիոյ և Գերմանիոյ մէջտեղ :

Ապենինեան լեռները կ'երկարին Իտալիոյ հիւսիսէն դէպ ի հարաւ :

Կարպաթ լեռները կը գտնուին Աւստրո-Հունգարիոյ մէջ :

Պալան լեռները կը գտնուին համանուն ցամաքակղզիին մէջ :

Եւրոպայի մէջ երեք մեծ հրաբուխ կայ Հեֆլա՝ Իսլանտա կղզիին, Եսնա՝ Սիկիլիա կղզիին և Վեսուվի՝ Իտալիոյ մէջ :

ԳԼՈՒԽՆԵՐ. — Եւրոպայի գլխաւոր Հրումանդաններն են Նորս—Քիմ՝ Շուէտի հիւս. կողմը, Ֆինիպեթ՝ Սպանիոյ արեւմտեան կողմը և Մալթաֆան, Մորայի հարաւակողմը :

ԴԱՍԵ.

(Շարունակութիւն)

ՔԵՏՅԵՐ. — Եւրոպական ցամաքին գլխաւոր գետերն են Փէլա, որ կը թափի Սառուցեալ Ովկիանոս, — Պալթիկի մէջ կը թափին Նեւա, Տուեա, Վիստուլա և Օսեր :

Հիւս. ծովը կը թափին Ելպա, Հոնոս, Թամիզ և Էսթո :

Սեւ գետը Ֆրանսայէն Մանչի մէջ կը թափի :

Ատլանտեանի մէջ կը թափին Լուա,

Կարօն, Թալօ և Կուսալիվիլի գետերը :
 Էպրօ, Ռօն և Տիբերիս կը թափին Մի-
 ջերկրականի մէջ :
 Ադրիական կը թափին Բօ և Ասիոն :
 Արշակղազոս կը թափին՝ Վարսար և
 Մարիցա :
 Դանուբ, Տեքիէր և Տեքսեր գետերը
 Սև ծով կը թափին :
 Տօն կը թափի Ազախու ծովը :
 Վոլկա և Ուրալ մեծ գետերը կը թա-
 փին Կասպից ծով :
 Արձնիք. — Եւրոպայի մեծ լիճերն են,
 Լասօլի, Օնեկա, Իլիեն և Բելլուս՝ Ռու-
 սիոյ մէջ :
 Վեներ, Վեքեր և Սեյար՝ Շուէտի մէջ :
 Մանիօրե, Կոնօ և Կարսա՝ Իտալիոյ մէջ :
 Ճինեւրա, Նեոսաբիլ, Յուրիս և Լու-
 չեոնա գետերի լիճերը՝ Զուլիցերիոյ, իսկ
 Պալարոն՝ Աւստրիոյ մէջ :
 Եւր. Թուրքիոյ մէջ կը գտնուին՝ Շեո-
 սայի, Օլսիսայի, Լանեսայի, Պեթիկի և
 Թափնոսի լիճերը :

Հ Ա Ր Յ Ա Ր Ա Ն

Ո՞ր կը գտնուի Եւրոպա : — Այս ցամաքին վրայ
 գիտնալու ալ ժանի ի՞նչ կայ : — Եւրոպա քանի՞ ուղ-
 կանոս կը տեսնէ : — Սառուցեալ և Ատլանտեան ուղ-
 կիս՝ ունեւն ի՞նչ ծովեր ձևացած են : — Միջերկրա-
 կան էն որո՞նք : — Եւրոպայի զլխաւոր ծոցերը որո՞նք
 են : — Եւրոպայի երկու ուղիւնոսն են և ծովերուն մէջ
 ինչ կարեւոր կղզիներ կան : — Քանի՞ ցամաքակղզի
 կայ : — Միակ թերակղզին և պարսկոցը որն է : —
 Ինչ կարեւոր լեռնագոտիներ կան Եւրոպայի մէջ : —
 Քանի՞ հրաւանդան կայ : — Եւրոպայի մէջ քանի՞ հրա-
 բուխ կը գտնուի : — Եւրոպական ցամաքին զլխաւոր
 գետերը որո՞նք են և ո՞ր կը թափին : — Ո՞ր ելկիւր-
 ներու մէջ մեծ լիճեր կը գտնուին :

Դ Ա Ս Թ .

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի հար. կողմը կայ
 մեծ ծովը :
 Ատլանտեանի մէջ կը գտնուին
 կղզիները :
 Հիւս. ծովը կը թափին
 գետերը :
 Շուէտի և Ռուսիոյ մէջ կան
 լիճերը :
 Եւրոպայի արեւել. կողմը կը գտնուի

 լեռնագոտին :
 Եւրոպայի ամենէն մեծ հրաւանդանն
 է :
 Ատլանտեանը Միջերկրական ծովին մի-
 ացած է :
 Սպանիոյ և Ֆրանսայի միջև կը գտնուի

 լեռնագոտին :
 Ֆրանսոյէն Մանչի ծովը կը թափի

 գետը :
 Յոնիականի մէջ կը գտնուին
 կղզիները :

ՀՐԱՀԱՆԳ

Ո՞ր ծովն ձևացած են Պոմօլիոյ, Ֆինլանդիայի,
 Բելգիայի և Տանցիկի ծոցերը :
 Ո՞ր կը գտնուին Ճինեւրի, Քոնստանցիայի, Նէօշա-
 թէի և Լուչեոնայի լիճերը :
 Ֆրանսոյէն, Փորթուգալէն և Սպանիոյէն ո՞ր գետերը
 Ատլանտեան կը թափին :
 Յիշէ՛ Եւր. Թուրքիոյ մէջ գտնուած լիճերը :
 Եւրոպայի մէջ ո՞ր հրաբուխներ կան :
 Ո՞ր կղզիները սառնապատ և անմարդաբնակ են :

Աւստրո-Հունգարիոյ մէջ ո՞ր լիճը կայ :
 Ալպեան լեռները ո՞ր երկրներու սահմանին վրայ
 կը գտնուին :

Դ Ա Ս Թ .

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՍ

ԵՒՐՈՊԱ. ունի 1,900,000 քառակ. քի.,
 լամէթր տարածութիւն, այնպէս որ Ասիան
 4 անգամ և Ափրիկէն 3 անգամ փոքր է :
 Եւրոպայի բնակիչներու թիւը 414 միլիոնի
 չափ է, որոնց մեծագոյն մասը Քրիստոնե-
 աւոյ, մէկ մասը Մանիսական և փոքր
 մասն ալ հրեայ է :
 Եւրոպայի բնակիչները կը բաժնուին
 երեք մեծ ընտանիքներու, 1. — Լատինա-
 կան, 2. — Գերմանական, 3. — Սլաւա-
 կան :
 Լատինները ընդհանրապէս կարօղիկ,
 Գերմանները՝ բողոքական և Սլաւներ Յու-
 նադաւան են :
 Եւրոպայի տէրութիւններուն քաղա-
 քական ձևը ընդհանրապէս սահմանադրա-
 կան միապետութիւն է : Միայն Ֆրանսա
 և Զուլիցերի հանրապետութիւն են :

Եւրոպայի կլիման ընդհանրապէս բարե-
 խառն է. բայց հիւսիսային կողմերը ցուրտ
 և անբեր են, հարաւային կողմն ալ տաք է :
 Հողը աղէկ մշակուած է՝ որով առատ բոյ-
 սեր յառաջ կուգան, ինչպէս ցորեն, գարի,
 եղիպտացորեն, հաճար, վարսակ, որթա-
 տունկ, ձիթենի, ծխախոտ, բամպակ, գետ-
 նախնածոր, պտղատու ծառեր և այլն :
 Հանքերու կողմանէ ալ շատ հարուստ է
 Եւրոպա : Ունի երկաթի, հանքածուխի,
 զինկի, արծաթի, կապարի, պղնձի, ծը-

ծուծի, սնդիկի և մարմարի հանքեր՝
 որոնք կը շահագործուին : Եւրոպայի մէջ
 ամէն տեսակ ընտանի կենդանի կայ, նոյն-
 պէս կը գտնուին մուշտակաւոր կենդանի-
 ներ՝ ցուրտ երկրներու մէջ :

ԲԱՄՊԱԿ

ՎԱՐՍԱԿ

ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եւրոպա բաժնուած է 20 տէրութիւն-
 ներու :
 Հիւս. մասին մէջ կը գտնուին 5 տէ-
 րութիւններ, Մեծն Բրիտանիա, Տանքմա-
 րա, Շուէս, Նորվեգիա և Ռուսիա :
 Կեդրոնական մասին մէջ կը գտնուին
 Ֆրանսա, Զուլիցերիա, Պելլիսա, Հոլան-
 Կա, Գերմանիա և Աւստրո-Հունգարիա :
 Հար. Եւրոպան կը պարունակէ Սլա-
 վիա, Փորթուգալ, Իսպիա, Եւր. Թուրքիա,

Ռուսմանիա, Սերպիա, Գարաաաղ, Պուլկա-
րիա և Յունաստան :

Դ Ա Ս Ժ Ա .

ՀԻՒՍ. ԵՐԿԻՐՆԵՐ

ԱՆԳԼԻԱ ԿԱՄ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ

Անգլիա ունի 42 միլիոն բնակիչ : —
Մայրաքաղաքն է ԼՈՆՏՈՆ որ աշխարհիս

ԼՈՆՏՈՆ

ամենէն մեծ քաղաքն է : Գլխաւոր քաղաք-
ներն են Էսթմպուրկ, Տրային , Մանչեսթը,
Լիվըրքուլ, Կլասկո, Բորքամուք ևն :

ՇՈՒԷՏ

Այս երկիրն ունի 5 միլիոն բնակիչ :
Մայրաքաղաքն է ՍԹՕՔՀՈԼՄ : Գլ. քա-
ղաքներն են Կոփենհագուրկ , Ուփսալա ,
Քալմար :

ՆՈՐՎԷԿԻԱ

Բնակչաց թիւն է 2 1/2 միլիոն : Մայրա-

քաղաքն է ՔՐԻՍՏԻԱՆԻԱ : Գլ. քաղաք-
ներն են Տրոնդհայմ , Պերկին :

Շուէտ և Նորվեգիա՝ միասին կը կոչուին
ՍՔԱՆԻԱՆԻԱ :

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱ

Տանըմարքա ունի 2 1/2 միլիոն բնակիչ :
Մայրաքաղաքն է ՔՕՓԷՆՀԱԿ : Գլ. քա-
ղաքներն են Ալպորկ և Հէլսինկուր :

ՌՈՒՍԻԱ

Եւրոպայի կէսէն աւելի բնդարձակ այս
երկիրը ունի 107 միլիոն բնակիչ : — Մայ-
րաքաղաքն է Մ . ԲԵԴԵՐՍՊՈԼԻԿ : Գլ.
քաղաքներն են Մոսկուա , Վարաւիա ,
Րիկա , Օսկա , Քիեւ , Աժսերսան ևն :

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ

ՖՐԱՆՍԱ

Ֆրանսա ունի 39 միլիոն բնակիչ : Մայ-
րաքաղաքն է ԲԱՐԻԶ : Գլ. քաղաքներն
են Լիոն , Մարսիլիա , Պորսո , Լը-Հավը ,
Օրլէան , Պրեսու , Շերպուր , Նանց ևն :

ՊԵՆՃԻՔԱ

Այս երկիրն ունի 7 միլիոն բնակիչ :
Մայրաքաղաքն է ՊՐԻԻՔՍԷԼ : Գլ. քա-
ղաքներն են Անվէրս , Կանս , Լիէժ , Պրուժ :

ՀՈԼԱՆՏԱ

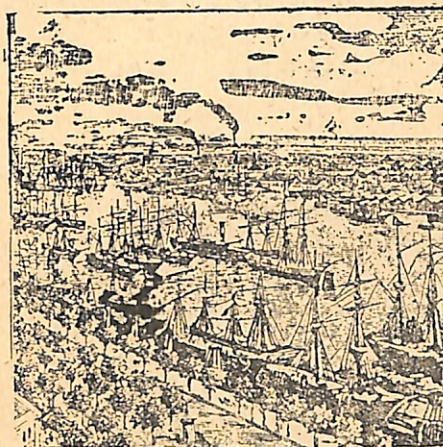
Ունի 5 1/2 միլիոն բնակիչ : Մայրաքա-
ղաքն է ԼԱՀԷ : Գլ. քաղաքներն են Ամս-
թերսամ , Ռոթթերսամ , Ուքրէխ :

ՉՈՒՅԵՐԻ

Չուիցերի ունի 3 1/2 միլիոն բնակիչ : —
Մայրաքաղաքն ՊԵՐՆ : Գլ. քաղաքներն
են Ճիւնեվրա , Պալ , Յուրիխ , Նիոսպէլին :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ունի 60 միլիոն բն. — Մայրաքաղաքն
է ՊԵՐԼԻՆ . Գլ. քաղաքներն են Տրէզսա ,
Միւնիխ , Շրուքլար , Համպուրկ , Քոլո-

ՀԱՄՊՈՒՐԿ

նիա , Լայփծիկ , Ֆրանկֆուրթ , Տանցիկ ,
Քիլ ևն :

ԱՒՍՏՐՕ-ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Ունի 48 միլիոն բնակիչ : — Մայրա-
քաղաքն է ՎԻԷՆՆԱ : Գլխաւոր քաղաք-
ներն են Փեռա , Թրիէսթ , Բրակա , Լիւ-
պեռկ , Պրիւն ևն :

Դ Ա Ս Ժ Բ

ՀԱՐԱՌԱՅԻՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ

Ս Պ Ա Ն Ի Ա

Ունի 18 միլիոն բնակիչ : Մայրաքա-
ղաքն է ՄԱՏՐԻՏ : Գլխաւոր քաղաքներն

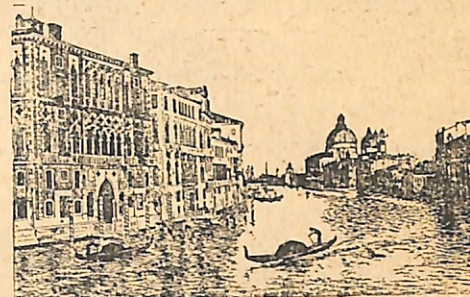
են Պարչիլոնա . Վալենցիա , Սեվիլ , Մա-
լակա , Քասիխ :

ՓՈՐԹՈԿԱԼ

Ունի 5 միլիոն բնակիչ : Մայրաքաղաքն
է ԼԻՋՊՈՆԱ . Գլ. քաղաքներն են Օ'Քոր-
դո՝ Քօլմպրա :

Ի Տ Ա Լ Ի Ա

Ունի 30 միլիոն բնակիչ : Մայրաքա-
ղաքն ՀՈՌՄ : Գլխաւոր քաղաքներն են

ՎԵՆԵՏԻԱ

Ճենովա , Վենետիկ , Նափոլի , Միլանօ ,
Թուրին , Անֆոնա ևն . :

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹՈՒՐԳԻԱ

Գեղեցիկ և հարուստ երկիր մ'է Եւր-
թուրքիա , որու վրայ քիչ մը վերջը ա-
ռանձին և աւելի բնդարձակ կերպով պի-
տի խօսինք :

Ռ Ո Ւ Մ Ա Ն Ի Ա

Ունի 6 միլիոն բնակիչ : Մայրաքաղա-
քն է ՊՈՒՔՐԷՇ : Գլխաւոր քաղաքներն
են Նաւ , Կալաց , Սուլինա , Քիօսթեննէ :

Ս Ե Ր Պ Ի Ա

Ունի 2 1/2 միլիոնէ աւելի բնակիչ : Մայրաքաղաքն է ՊէլկիրՍՏ : Գլ. քաղաքներն են Նիժ, Սեմեմիա :

ԳԱՐԱՏԱՂԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի ամենէն փոքր ու լեռնային երկիրն է : Ունի 300,000 բնակիչ : Մայրաքաղաքն է Չէթինէ : Գլ. քաղաքներն են Բոսկորիցա, Նիփիլի :

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Ունի 3 1/2 միլիոն բնակիչ : Մայրաքաղաքն է ՍՕՖԻԱ : Գլ. քաղաքներն են Բուսնով, Վառնա, Վիսի, Ֆիլիպի, Պուրկազ, Թաքա Փալարնոգ, Էն :

Յ Ո Ւ Ն Ա Ս Տ Ա Ն

Ունի 2 միլիոնէ աւելի բնակիչ : Մայրաքաղաքն է Աթին, Գլ. քաղաքներն են Պիրեոն, Բաքա, Կորնոս, Լարիսա, Էայն :

Դ Ա Ս Ժ Գ.

ԸՆԴՀ. ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՎՐԱՅ

Եւրոպայի մէջ առատ արմուք ունեցող երկիրներն են՝ Եւր. Թուրքիա, Ռուսիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Ֆրանսա, Աւստրիա :

Գինի կ'արտադրեն՝ Ֆրանսա, Եւրոպ. Թուրքիա, Իտալիա, Մաճարիստան, Սլաւոնիա, Յունաստան :

Հանգանութիւն ունին՝ Անգլիա, Պելճիքա, Գերմանիա, Ֆրանսա :

Չեռագործ եւ անարուքիւն շատ ծաղկած են՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Պելճիքայի, Աւստրիոյ և Իտալիոյ մէջ :

Եւրոպայէ դուրս ընդարձակ կալուածներ ունին՝ Ռուսիա, Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Հոլանտա, Փորթոկալ և Պելճիքա :

Եւրոպայի յառաջադէմ երկիրներուն մէջ կը գտնուին՝ Երեւելի համալսարաններ, պալատներ, թանգարաններ, փառաւոր եկեղեցիներ, թատրոններ, հասարակաց պարտէզներ, գործարաններ, կամուրջներ, երկաթուղիներ, հանրակառքեր, ևն. :

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՄԵՆԷՆ ԵՐԵՒԵԼԻ

ՆԱԻԱՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐՆ ԵՆ

Իիկա, Տանցիկ, Սթոֆոլմ և Քիլ՝ Պալթիկի վրայ :

Համպուրկ, Ամսթերսամ, Անվերս և Լոնսոն՝ Հիւսիսային ծովուն վրայ :

Քալէ և Տուվր՝ համանուն նեղուցին վրայ :

Լը-Հաւր և Բորքսմուք՝ Մանչի վրայ : Լիվերուլ և Տրալին՝ Իրլանտայի ծովին վրայ :

Կլասիօ, Պրեսք, Շեքսպուր, Պորսօ, Նանդ, Լիզպոնա և Քասիֆ՝ Ատլանտեանի վրայ :

Ճիպրայթաւ, Մալակա, Վալենցիա, Պարսեղոնա, Մարսիլիա, Ճենովա և Նափոլի՝ Միջերկրականի վրայ :

Բալերմօ և Մեքսիկա՝ կը գտնուին Սիւրիա կղզիին մէջ :

Անգոնա, Վենեսիկ և Թրիեսքե՝ Ադրիականի վրայ :

Կորնոս, Պիրեոն, Սեյանիկ, Տեքս - Աղան՝ Արշակազգոսի վրայ :

Ռոսոքօ կամ Թեֆիր-Տաղ և Կելիպոլու՝ Մարմարայի վրայ :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ՝ համանուն նեղուցին վրայ :

Պուրկազ, Վառնա, Քեսթեմե, Սուլինա, Կալաց և Օսեսա՝ Սև ծովուն վրայ :

Աստախան կամ Ամսերխան՝ Կասպից ծովուն վրայ կը գտնուի :

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Իտալիոյ մայրաքաղաքն է

..... — Պրիւքսէլ՝ մայրաքաղաքն է

..... Ի : — Անգլիոյ մայրաքաղաքն է

..... : — Ս. Բէթէրսպուրկ

..... մայրաքաղաքն է : —

Աւստրիոյ մայրաքաղաքն է

..... — Մարիտ մայրաքաղաքն է

..... : — Ռոն է Հոլանտայի մայրաքաղաքը

..... : —

Եւրոպայի Հիւսիսային երկիրներն են :

.....

.....

Կեդրոնական կամ միջին երկիրներն են

.....

.....

Հարաւային երկիրներն են

.....

.....

Քարտէսին վրայ ցոյց տուր Եւրոպայի ամենէն ընդարձակ երկիրը, ամենէն ընդարձակ երկիրը, ամենէն մեծ ծովը, ամենէն մեծ լիճը, ամենէն մեծ գետը, ամենէն երկար լեռնագոտին, ամենէն մեծ կղզին, թերակղզին, ամենէն լեռնային երկիրը, բնաւ ծով չտեսնող երկիրները :

Հիւս. և Պալթիկ ծովերը ո՞ր երկրներուն սահմանակից են : Ատլանտեան ուլ-

կիանոսը ո՞ր երկիրները կը թրջէ : Որո՞նք են Միջերկրականի սահմանակից երկիրները :

Մանչէսթըր կը գտնուի

մէջ : — Մոսկուա

մէջ : — Կորնթոս

մէջ : — Վալենցիա

մէջ : — Նափոլի

մէջ : — Պորտօ

մէջ : — Թրիէսթ

մէջ : — Լիօն

մէջ : — Կոթէնպուրկ

մէջ : —

ՌՈՒՄԻԱ. Ասիոյ մէջ ունի Կովկաս, Սիպերիա և Թաքախսանի մեծ մասը :

ԱՆԳԼԻԱ ունի Հնդկաստանը, Հնդկա-

Չինի մէկ մասը (Պիրմանիա), Հոնկ-Քոնկ, Սեյլան կղզին և Չինաստանի մէջ փոքրիկ գաւառ մը :

ՅՐԱՆՍԱ. ունի Փոնթիքի և Չանսեր-

նակոթ մեծ քաղաքները Հնդկաստանի մէջ :

Թոնքին գաւառը Հնդկաստանի մէջ :

ՓՈՐԹՈԿԱԼ ունի Տիու և Կօա քաղաքները Հնդկաստանի և Մալաո՝ քաղաքները Չինաստանի մէջ :

ՕՍՄ. ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ունի՝ Ասիական թուրքիա և Արաբիա ու Հիւս. Ափրիկէի մէջ ալ՝ ընդարձակ երկիրներ :

1. — Աշխարհիս ամենէն մեծ քաղաքն է

2. — Եւրոպայէ դուրս ընդարձակ կալուածներ ունին

3. — Սև ծովու մէջ կը գտնուի

..... թերակղզին :

4. — Դանուբ գետին բերանը կը գտնուի

..... նաւահանգիստը :

5. — Գետերու վրայ կամ բերանը չխուած են հետեւեալ մայրաքաղաքները

6. — Եւրոպական Թուրքիոյ ամենէն մեծ նաւահանգիստն է

7. — Միջերկրականի ամենէն մեծ կղզին է
8. — Թերակղզիի ձևով տէրութիւններն են
9. — Բոլորովին կղզիէ ձևացած են
10. — Եւրոպայի երեք հրաբուխներն են
11. — Եւրոպայի մէջ բնաւ ծով չտեսող երկրներն են
12. — Մէկէ աւելի ծով տեսող երկրներն են

ՄՏԱԻՈՐ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Յրանալի Պոռսօ քաղաքէն ուխտաւորներ՝ ծովու ճամբով երուսաղեմ պիտի

երթան: Կ'ուզենք դիտնալ թէ՛ չողենաւը այս ուղեորութեան առթիւ ո՞ր ուղիանութեն, ծովերէն ու նեղուցներէն պիտի անցնի, ի՞նչ կղզիներ, երկրներ ու նաւահանգիստներ պիտի տեսնէ՝ մինչև որ երուսաղեմի նաւահանգիստը՝ եաֆա հասնի:

Եւրոպայի ամենէն բաղամարդ քաղաքներն են՝ Լոնսոն, Բարիզ, Պերլին, Վիեննա, Ս. Բեքէսպուրկ, Կ. Պոլիս, Մոսկուա, Կլասկօ, Պուսաբէք. ևն:

Ամենէն մեծ լիճերն են՝ Լասօկա, Օճեկա, Վեներ, Բեյբուս, Վեքեր. Մեկար, Իլմեն. ևն:

Ամենէն երկայն գետերն են՝ Վոլկա. Դանուբ, Տոն, Փէյօրա, Ուրալ, Զոննոս, Տուրնա, Էլպա, Վիսքուլա, Տնիբեր, Լուառ ևն:

Ա Ս Ի Ա

Դ Ա Ս Ժ Դ.

Հին աշխարհի արեւելեան կողմը կը գտնուի ԱՍԻԱ՝ որու սահմաններն են հիւսիսէն՝ Սառուցեալ ուղիանոս, արեւելքէն՝ Խաղաղական ուղիանոս, Հարաւէն՝ Հնդկաց ուղիանոս և արեւմուտքէն՝ Միջերկրական, Կարմիր և Կասպից ծովերն և Ուրալ լեռները: Ասիա՝ հինգ ցամաքներէն աւանդէն մեծն է:

ՇՈՂՆԵՐ ՈՒ ՇՈՅՆԵՐ. — Ասիան չը-

ջապատած են՝ Միջերկրական, Սեւ. Մարմարա, Արեւադեղագոս, Կարմիր և Կասպից ծովերը՝ արեւմտեան կողմէն: Օխոցի Դեղին, Ճաբոնի, Չինաց և Պեհուկայի ծովերը կը գտնուին արեւելեան կողմ և ձևացած են Խաղաղական ուղիանոսէն:

Ասիայ գլխաւոր ծոցերն են Օպի ու Եեհիսէյ՝ Սառուցեալ ուղիանոսի մէջ, Անասիրի, Բեյիլի, Թօնփիւրի և Սիամի ծոցերը՝ Խաղաղական ուղիանոսէն ձևացած

են: Պէնկալայի Օմանի և Պարսկային մեծ ծոցերը Հնդկաց ուղիանոսէն ձևացած են:

ՆԵՂՈՒՅՆԵՐ. — Ասիայ ծովերուն և ուղիանոսներուն միջև հետեւեալ նեղուցներ կան: — Կ. Պոլսոյ նեղուց՝ Սեւ և Մարմարա ծովերուն մէջտեղ: Տարսանէլի նեղուց՝ Մարմարայի և Արշիպեղագոսի միջև: Սուէզի ջրանցք՝ Միջերկրականի և Կարմիր ծովուն մէջտեղ: Պապ-իւլ-Մանսէպի նեղուց՝ Կարմիր ծովուն և Հնդկաց ուղիանոսին մէջտեղ: Հիւսիսեւրոպէի նեղուց՝ Պարսկային ծոցին և Հնդկաց ուղիանոսին մէջտեղ: Մալաքայի նեղուց՝ Հնդկաց և Խաղաղական ուղիանոսներուն մէջտեղ: Գորէայի նեղուց՝ Չինաց և Ճաբոնի ծովերուն մէջտեղ: Պեհուկայի նեղուց՝ որով կը միանան Խաղաղական և Սառուցեալ ուղիանոսները:

Դ Ա Ս Ժ Ե.

ՓԵՏԵՐ. — Ասիայ գլխաւոր գետերն են Օպի, Եեհիսէյ ու Լեւան՝ որոնք կը թափին Սառ. ուղիանոս: Ամուր, Հօանկ-Հօ կամ Դեղին, Քեանկ կամ Կապոյս, Քամպօն և Մեհամ կը թափին արեւելեան աւազանը, այսինքն Խաղաղական ուղիանոս: Պրամաւիուրա, Կոսովերի, Գանգես և Ինդոս կը թափին Հնդկաց ուղիանոս: Եփրատ և Տիգրիս՝ Պարսկային ծոցը կը թափին: Կուր և Երասխ՝ կը թափին Կասպից ծով: Սեւ ծովու մէջ կը թափին Չիւրիւխ Սու, Եեհիլ Ըրմաֆ, Դրզըլ Ըրմաֆ և Սաֆարիա: Արալայ ծովին մէջ կը թափին Սիհուն և Ճիհուն:

ԱՐՋՆԵՐ. — Ասիայ ամենէն մեծ լիճերն են Արալ, որ շատ մեծ ըլլալուն համար ծով կ'ըսուի: Սեւանայ լիճ՝ Կովկասի մէջ: Վանայ լիճ՝ Ասիական Թուրքիոյ մէջ: Ուրմիլոյ լիճ՝ Պարսկաստանի մէջ: Պայքալ և Պայքաւ կը գտնուին Սիպիրիոյ մէջ:

ՆԵՌՆԵՐ. — Ասիա ունի մեծամեծ լեռնագոտիներ որոնք են, Ուրալ լեռներ՝ Եւրոպայի և Ասիոյ մէջտեղ: Կովկաս՝ Սեւ և Կասպից ծովերուն մէջտեղ: Արարատ, Տօրոս, Անիսօրոս, Լիբանան՝ Թուրքիոյ մէջ: Ալթայ՝ Սիպիրիոյ մէջ: Հիւսիսայն՝ Հնդկաստանի և Չինու մէջտեղ: Հիմսուֆուս՝ Պարսկաստանի և Աֆղանիստանի հիւս. կողմը:

ԿՂՁԻՆԵՐ և ԹԵՐԱԿՂՁԻՆԵՐ. — Խաղաղականի մէջ կը գտնուին Մախային և Ճափոնական կղզիները: Հնդկաց ուղիանոսին մէջ կը գտնուին Սեյլան, Լաֆէսիլեան, և Մալսիլեան կղզիները:

Արշիպեղագոսի մէջ կան Հոռոս, Սամոս, Քիոս, Միսիլի և ուրիշ փոքր կղզիներ:

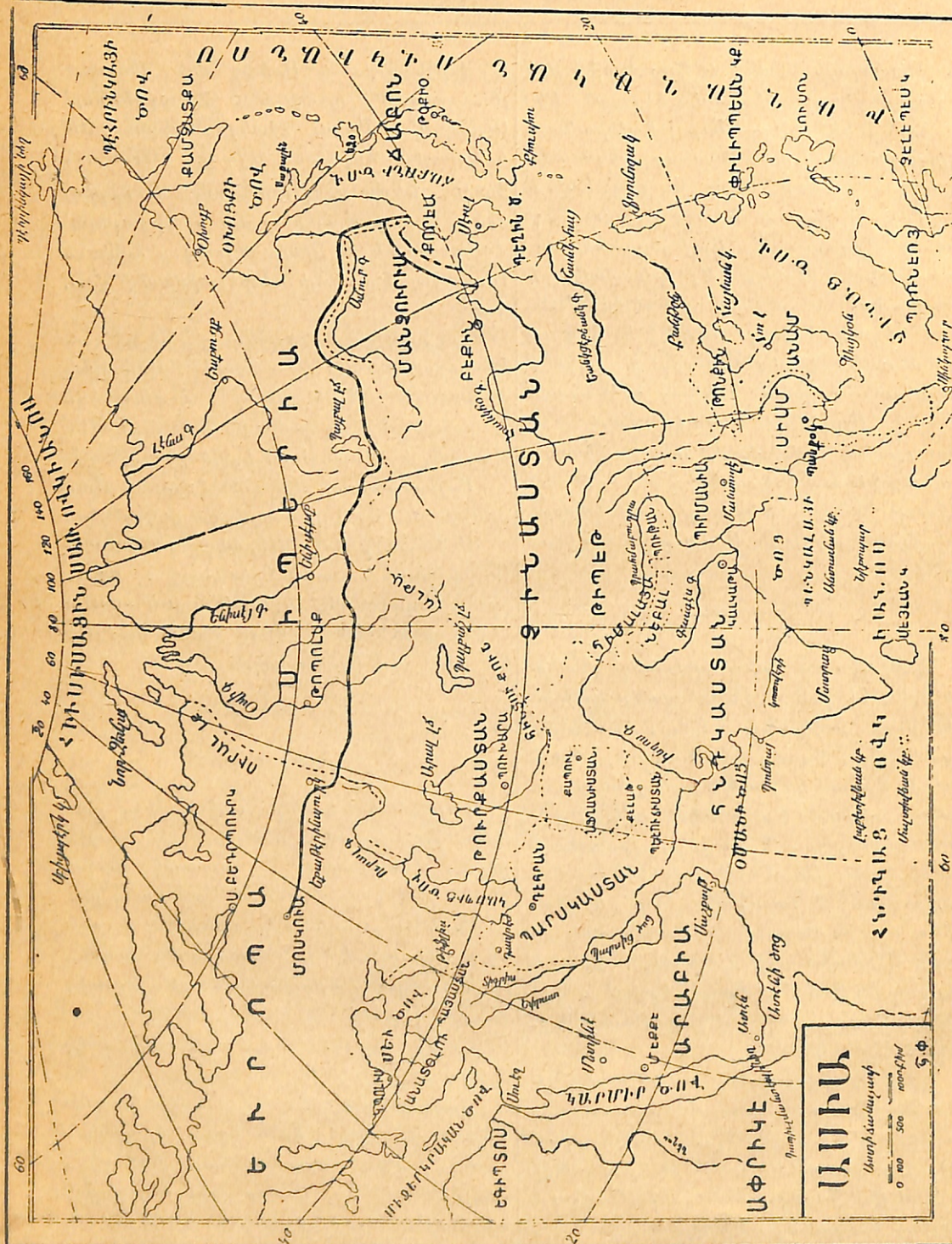
Ասիա ունի եօթը թերակղզի. Քամչաթա և Քորէն՝ արեւելեան կողմը: Արաբիա, Հնդկաստան, Հնդկա-Չին և Մալաքա հարաւային կողմը: Փոքր Ասիա կամ Անասոլու՝ արեւմտեան կողմը:

Դ Ա Ս Ժ Զ.

Ինչպէս որ տեսանք, Ասիա հինգ ցամաքներուն ամենէն մեծն է: Հիւսիսային կողմերը տափարակ ու սաստիկ ցուրտ կ'ընէ, միջին մասերուն մէջ՝ տեղ տեղ ընդարձակ անապատներ կը գտնուին և օդն ալ բարեխառն է: Իսկ հարաւային կողմերը ընդհանրապէս լեռնային են և սաստիկ տաք կ'ընեն:

Ասիոյ հողը թէև բարեբեր, բայց աղէկ մշակուած չ'է:

Տաք երկրներուն մէջ յառաջ կուգան շաքարեղէգ, խահուէ, բամպակ, ծխախոտ, արմաւ, բրինձ, համեմունք, խնկեղէն, դեղի վերաբերեալ բոյսեր, պանան, լեղակ և այլն:

Ասիոյ բառերսան երկիրներու բոյսերն են՝ արմաթ, թէյ, թթենի, ձիթենի, որթատունկ, թուզ, ափիսն, ծխախոտ, բանջարեղէններ, պտղատու և շինութեան փայտի ծառեր, ևն :

ԲՐԻՆՁ

ԹէՅ

Ասիոյ հիւսիսային և միջին երկիրներուն մէջ կը գտնուին ընտանի կենդանիներ, ինչպէս կով, ոչխար, այծ, ձի, ուղտ և ջորի : Իսկ տաք երկիրներու մէջ կան վայրի գազաններ, օձ, կոկորդիլոս, թուհաւոր միջատներ, ևն : Սիպերիոյ մէջ կը գտնուին մուշտակաւոր կենդանիներ : Ասիոյ մէջ ամէն տեսակ հարուստ հանքեր կը գտնուին, ինչպէս՝ ոսկի, արծաթ, բրնձիթ, թանկագին քարեր, պղինձ, երկաթ, կապար, անագ, հանքածուխ, քարիւղ, նաւթ, ևն : Սակայն այս հարուստ հանքերուն մեծ մասը դեռ չհասագործուիր :

Դ Ա Ս Ժ Է.

Հ Ա Ր Ց Ա Ր Ա Ն

Ասիա քանի՞ ովկիանոս կը տեսնէ : — Խաղաղականէն ո՞ր ծովերը ձևացած են : — Հնդկաց ովկիանոսէն ո՞ր ծոցերը : — Ո՞ր գետերը Սառուցեալ ովկիանոս կը թափին : — Ասիա ի՞նչ ցամաքակղզիներ

կան : — Ո՞ր գետերը կը թափին Արալ և Կասպից ծովերը : — Խաղաղական ովկիանոսին մէջ ի՞նչ կղզիներ կան : — Ասիա ո՞ր նեղուցով բաժնուած է Ամերիկայէ և որով Ափրիկէէ : — Ասիոյ ամենէն մեծ գետերը ո՞ր կը թափին : — Օսմ. Ասիոյ երկու մեծագոյն գետերը որո՞նք են : — Արշիպեղագոսի մէջ ո՞ր կղզիներ ըկան : — Եւրպայի և Ասիոյ մէջտեղ ո՞ր լեռնագոտին կը գտնուի : — Պայքալ և Պայքալ լիճերը ո՞ր երկրին մէջ են : — Եփրատ և Տիգրիս ո՞ր կը թափին : — Հիմալայա լեռները ո՞ր երկրին սահմանին վրայ կը գտնուին :

Դ Ա Ս Ժ Ը.

ԱՍԻԱԿԱՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ասիա ունի 44 միլիոն քառ. քիլոմէթր ընդարձակութիւն և 800 միլիոն բնակիչ՝ որոնք ընհանրապէս կը պատկանին Կովկասեան և Մոնղոլեան ցեղերուն : Ասոնց կրօնքն է Քրիստոնեութիւն, Մանմեհաւանութիւն և մեծ մասն ալ Կուպալաէս է :

Ասիա բաժնուած է 12 տէրութիւններու :

Հիւսիսային Ասիոյ երկիրն է.

Ս Ի Պ Ե Ր Ի Ա

Որ թէև Եւրոպայէն աւելի մեծ է, բայց հազիւ 6 միլիոն բնակիչ ունի, որովհետև սաստիկ ցուրտ կ'ընէ և սառնապատ է : Գլխ. քաղաքներն են Թոպոլսք, Օրենպուրկ, Նիփոլայեվսք, Վլասիլոսքով և Իրնուքս :

Արեւելեան Երկիրներ

Չ Ի Ն Ա Ս Տ Ա Ն

Աշխարհիս ամենէն բազմամարդ երկիրն է. ունի 490 միլիոն չափ բնակիչ, այսինքն

ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ ՏԵՍԱՐԱՆ

Եւրոպայի ունեցածէն աւելի : Մայրաքաղաքն փէֆրն : — Գլխ. քաղաքներն են Թիեմնին, Քանքոն, Նանքին, Հոնկ-Բոնկ և Մաֆաո :

ՉԻՆԱՅԻ ԻՇԻԱՆ

ՃԱԲՈՆ

Ունի 48 միլիոն բնակիչ : — Մայրաքաղաքն է ԵՏՕ : Գլ. քաղաքներն են Նոֆո-համա, Օսաֆա, Նակազաֆի :

Դ Ա Ր Ս ԺԹ.

ՀԱՐ. ԵՐԿԻՐՆԵՐ

Հ Ն Դ Կ Ա - Չ Ի Ն

Ունի 40 միլիոն բնակիչ : Այս երկիրը քանի մը իշխանութիւններու կը բաժնուի որոնց Գլխ. քաղաքներն են Մանսալի, Բանկուոն, Սինկափուր, Պանտոֆ, Հուէ, Սայկոն ևն :

Հ Ն Դ Կ Ա Ս Տ Ա Ն

Այս հարուստ երկիրը կը պատկանի Անգլիոյ, և ունի 300 միլ. ի չափ բնակիչ :

Մայրաքաղաքն է ԿԱԼԿԱԹԱ : Գլխաւոր քաղաքներն են Պոմպայ, Մասրաւ, Քալի-փուր, Լաիոն, Պենարէս, Տելնի, Փոնսիփերի Զանսերնակոր, Քաւմիր, ևն :

ՊԵԼՈՒՃԻՍՏԱՆ

Փոքր երկիր մըն է, ունի 1 միլիոն բնակիչ : Գլ. քաղաքն է Քելար :

ԱՐԱԲԻԱ

Անապատային մեծ ցամաքակղզի մըն է : Ունի 10 միլիոնի չափ բնակիչ : Բաժնուած է երկու կուսակալութիւններու՝ Հիմազ և Եեմէն : Գլ. քաղաքներն են Մեքքէ, Մեք-սիմէ, Ճիսսէ, Ասէն, Լայլն : Արարիա կը պատկանի Օմմ : Պետութեան :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ

ԿՈՎԿԱՍ

Ունի 9 միլիոն բնակիչ : Մայրաքաղաքն է Թիֆլիձ : Գլ. քաղաքներն են Պաֆու, Փոքի, Երեւան, Կարս և Պարուս :

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

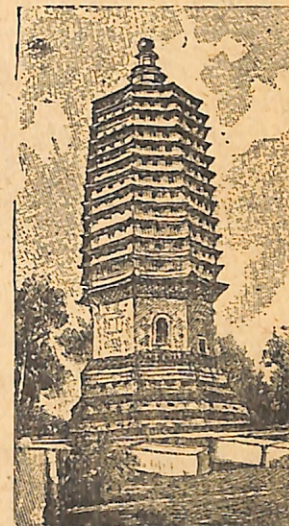
Ունի 9 միլիոն բնակիչ : Մայրաքաղաքն է ԹէՀրԱն : Գլ. քաղաքներն են Իսպահան, Շիրազ, Դաւրեք :

Ա Ֆ Ղ Ա Ն Ի Ս Տ Ա Ն

Ունի 5 միլիոն բնակիչ : Մայրաքաղաքն է ՔԱՊՈՒԼ : Գլ. քաղաքներն են Հեւաք, և Քանսահար :

ԹՈՒՐԿԱՍՏԱՆ կամ ԹԱԹԱՐԻՍՏԱՆ

Անապատային երկիր մըն է՝ որուն մեծ մասը Ռուսիոյ կը պատկանի : Ունի 8 միլիոն բնակիչ : Գլ. քաղաքներն են Սմր-ղանս, Պուլսարա, Թաւէկնս, Խիվա, Մերվ, Լայլն :

ՉԻՆԱԿԱՆ ԱՇՏԱՐԱԿ

Դ Ա Ս Ի.

ԱՍԻՈՅ ՎՐՍՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ասիոյ մէջ առատ և բնտիր թէյ կ'արտադրեն Չինաստան, Ճափոն և Հնդկա-Չին : Բրինձ և մետաքս կ'արտադրեն Չինաստան, Ճափոն, Հնդկա-Չին և Հնդկաստան : Խնկեղէն և համեմունք ունին Արաբիա, Հնդկաստան, Հնդկա-Չին : Հարուստ հանքեր ունին Օմմ. Ասիա, Կովկաս, Սիպերի, Հնդկա-Չին, Հնդկաստան, Պարս-

կաստան, Չինաստան: Թանկագին քարեր կը գտնուին Հնդկաստանի, Պարսկաստանի Թաթարիստանի մէջ: Տեղական ձեռագործ և ճարտարութիւններ զարգացած են Կովկասի, Ճափոնի, Հնդկաստանի, Չինաստանի, Պարսկաստանի մէջ:

Ասիոյ ամենէն քաղաքակրթութեամբ և յառաջադէմ երկիրն է Ճափոն:

Նաւթի և քարիւղի հսնքեր ունի Կովկաս: — Ընտիր գորգեր կը շինուին Օսմ. Ասիոյ, Կովկասի, Պարսկաստանի, Հնդկաստանի և Թուրքաստանի մէջ:

Ճափոնները, Չինացիք, Հնդկա-Չինուրնակիչք և Հնդկիններուն մեծ մասը կուտապաշտ են:

ՅՄԱԼԱՅԵԱՆՅԵՂ

Քրիստոնեաներ կը գտնուին Օսմ. Ասիոյ, Կովկասի և փոքրիկ մաս մըն ալ Չինու, Հնդկաստանի և Սիպրիոյ մէջ:

Մեծ թիւով Մահմադականներ կը գտնուին Օսմ. Ասիոյ, Արաբիոյ, Թաթարիստանի, Աֆղանիստանի, Պելուճիստանի, Հնդկաստանի, Պարսկաստանի և Չինաստանի մէջ:

Ասիոյ մէջ ընդարձակ և հարուստ կալուածներ ունին՝ Անգլիա, Ռուսիա և Ֆրանսա:

Դ Ա Ս Ի Ա.

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ասիոյ ամենէն բազմամարդ երկիրներն են

Ասիոյ մէջ քիչ բնակիչ ունեցող երկիրներն են

Ասիոյ անապատային երկիրներն են

Ասիոյ ամենէն լեռնոտ երկիրներն են

Ընդարձակ գետեր ունեցող երկիրներն են

Ասիոյ ամենէն ցուրտ երկիրն է

Ասիոյ ամենէն տաք երկիրներն են

ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

Ո՞րն է Ասիոյ ամենէն ընդարձակ երկիրը, ամենէն մեծ ծովը, ամենէն մեծ լիճը, գետը, ծոցը, լեռնագոտին, ցամաքակղզին, կղզին: Ո՞ր երկիրներուն սահմանակից են Սաղաղական, Հնդկաց և Սառուցեալ Ովկիանոսները: Ասիոյ ո՞ր երկիրները բնաւ ծով չ'են տեսներ: Ո՞ր երկիրը կղզիներէ կազմուած է: Թերակղզիի ձևով երկիրները որո՞նք են: Հնդկաց ովկիանոսը թափող մեծ գետերը որո՞նք են: Խաղաղականը, Սևը, Պարսկային ծոցը: Ասիա ի՞նչ նեղուցներով բաժնուած է Եւրոպայէ: Որոնցմով Ափրիկէէն, Ովկիանիայէ և Ամերիկայէ: Ասիոյ ամենէն յարգի բոյսերը որո՞նք են և ո՞ր երկիրներուն մէջ յառաջ կուգան:

ԱՍԻՈՅ ԱՄԵՆԷՆ ԵՐԵԻՆԵԼԻ

ՆԱԻԱՀԱՆԳԻՍՏԵՆԵՐՆ ԵՆ

Պարու, Տապիլզոն, Սալսոն, Սինոպ,

Ինկայու՝ Սև ծովու վրայ: Պանսումա՝ Մարմարայի վրայ:

Չանաֆ-Քալէ՝ համանուն նեղուցին վրայ: Իզմիր՝ Արշիպեղադոսի վրայ:

Ասալիա, Մեսիս, Իսկեսքերուն, Թրիփոլի, Պէյրուս, Եաֆա՝ Միջերկրականի վրայ:

Ճիսսէ և Ասքն՝ Կարմիր ծովուն վրայ: Պասա՝ Պարսկային ծոցին վրայ:

Պամպայ, Քալիփուս, Փոնքիքերի, Մասրա, Չանսերնակուր, Կալկարա և Մալաֆա՝ Հնդկաց ովկիանոսին վրայ:

Սինկափուր, Սայկոն, Հոնկ-Քոնկ, Քանդոն, Շանկ-Հայ, Թիէն-Չին, Վլաշիվսոօֆ, Նիփոլայեվսօֆ, Եօֆոնամա, Նակասափի և Քիօղօ՝ Խաղաղականի վրայ կը գտնուին:

ՀՐԱՀԱՆԳ

Ասիոյ մէջ Յամաքակղզիի ձևով ո՞ր

տէրութիւնները կան: — Ո՞րն է ամենէն հիւսիսային, ամենէն հարաւային, ամենէն արեւելեան և ամենէն արեւմտեան երկիրը: — Ո՞րն է բոլորովին կղզիներէ ձևացած տէրութիւնը: — Ասիա ո՞ր նեղուցով բաժնուած է Ամերիկայէ, որոնցմով Ափրիկէէ, որո՞վ Եւրոպայէ և ո՞ր նեղուցով Ովկիանիայէ:

Ասիոյ ամենէն բազմամարդ քաղաքներն են՝ Քանդոն, Փէֆին, Թոֆիօ, Թիէն-Չին, Կալկարա, Պամպայ, Օսաֆա, Շանկ-Հայ, Նանիլն, Մասրա, Հայսերապաս:

Ամենէն երկայն գետերն են՝ Եանկ-Յե-Քեանկ, Հոնանկ-Հօ, Լեմա, Քամպօն, Ամուր, Օպի, Ենիսէյ, Ինքոս, Պրամմափուրա, Եփրատ, Գանգես, Տիգրիս:

Ամենէն մեծ լիճերն են՝ Կասպից ծով, Արալ, Պալալ, Պալաւ, Համուն, Ոււսիա, Վան և Մեռեալ ծով:

Ա Փ Ր Ի Կ Է

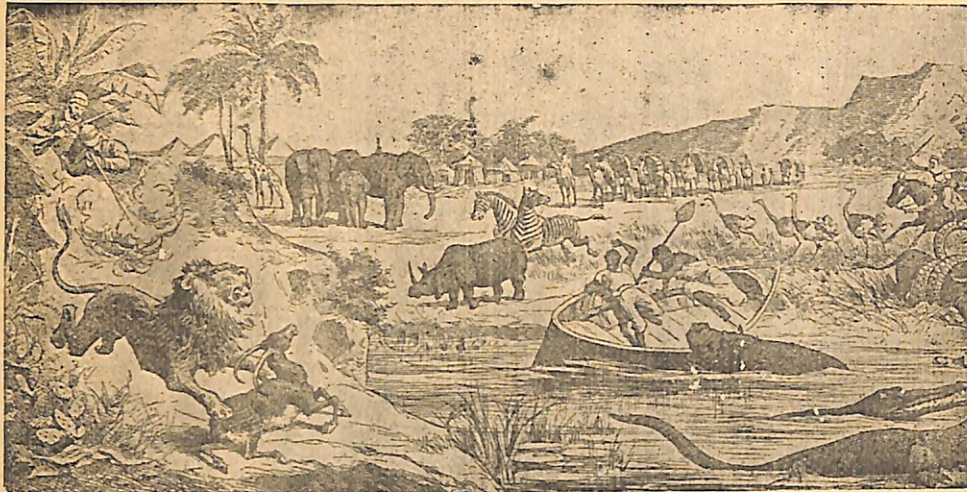
Դ Ա Ս Ի Ա.

Ափրիկէ կը գտնուի Հին Աշխարհի հարարեւմտեան կողմը: Մահմաններն են հիւսիսին՝ Միջերկրական ծով, ձիարալթարի նեղուց և Սուէզի ջրանցք: Արեւելքէն՝ Կարմիր ծով և Հնդկաց ովկիանոս: Հարաւէն և արեւմուտքէն՝ Ատլանտեան ովկիանոս:

ՄԱՅՅԵՐ ԵՒ ՆԵՂՈՒՅՆԵՐ. — Միջերկրական ծովէն ձևացած են Սիբիր և

Կապեսի ծոցերը: Ատլանտեանէ կազմուած է Կուլինիոյ մեծ ծոցը: Արեւելեան կողմը կը գտնուի Ասքնի ծոցը: Միջերկրականի և Ատլանտեանի մէջտեղ կը գտնուի ձիարալթարի նեղուցը: Միջերկրական և Ատլանտեանի մէջտեղ կը գտնուի Սուէզի ձեռագործ ջրանցքը: Պապիլ-Մանսէպի նեղուցը կը գտնուի Հնդկաց ովկիանոսին և Կարմիր ծովուն մէջտեղ:

ԳԵՏԵՐ. — Ափրիկէ ունի երեք աւազան: 1. — Միջերկրական ծով՝ ուր կը

ԱՓՐԻԿԵՒ ՄԷՋ ՏԵՍԱՐԱՆ

Թափի Նեղոս՝ մեծ ու կարևոր գետը : 2. — Ատլանտեան ովկիանոս՝ ուր կը թափին Մենեկայ, Կամպիա, Նիկիե, Զաիրե, Բոնկո և Օրենն : 3. — Հնդկաց ովկիանոսը կը թափին Զամպեզ, Լեմպոփո և Բուվուսա :

Ափրիկէ ունի ընդարձակ լիճեր, Զաս հիւսիսային մասին մէջ : Վիքտորիա-Նիամեզա, Թանկանիա, Ալպերզ, Պենկուելա, Նիասսա և այլն. միջին արևելեան մասին մէջ :

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ԳԼՈՒԽՆԵՐ. — Ափրիկէի լեռնագոտիներն են Ադլա՝ հիւսիս, կողմը, Բոնկ լեռներ՝ արևմտեան կողմը, Սեմենի կամ Նեբուլայի լեռներն ունի երկրին մէջ : Լուբաթա լեռինը՝ հարաւային կողմը : Քելիմա և Բիլիմա-Նեմարո՝ արևելեան հարաւային կողմը :

Ափրիկէի չորս գլխաւոր գլուխներն են Պոն՝ Հիւս, կողմը :

Բաբելոնայ գլուխ՝ հարաւ. կողմը, Դա-

լաբի գլուխ՝ արևմտեան կողմը, Կուարսա-Ֆուրի գլուխ՝ արևելեան կողմը :

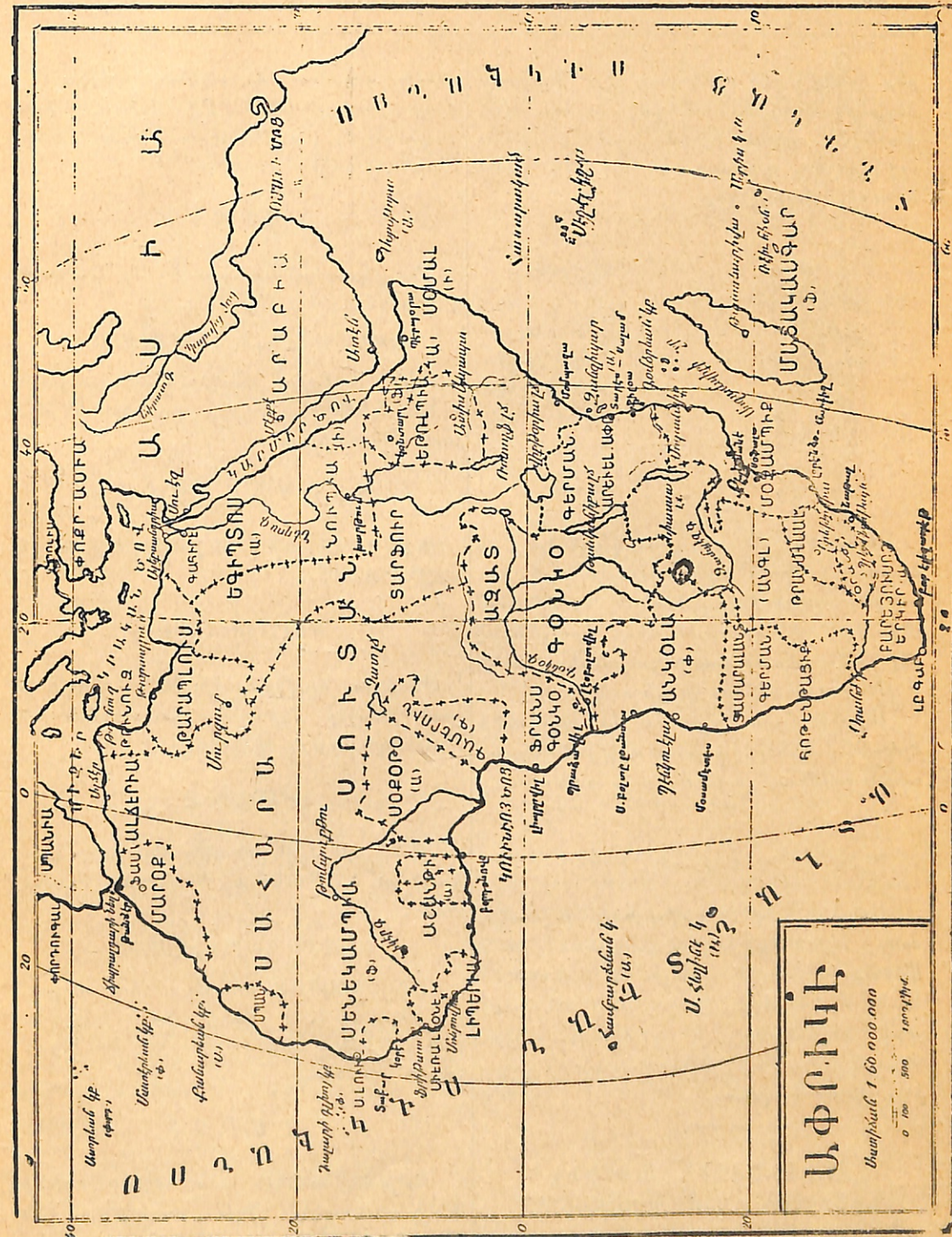
Ափրիկէի գլխաւոր կղզիները հետեւեալներն են :

Ատրեան, Բանաբեան, Մասքա և Դալարի Գլխայ արշիպելագոտներէն իզատ՝ Ս. Հեդինե, Համբարձման, Իսլանի և Ս. Թովմաս կղզիները՝ Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ :

Սոֆորա, Սեքելեան, Մորիս և Մասակաբար մեծ կղզին՝ Հնդկաց ովկիանոսին մէջ :

Ափրիկէ ունի 39,000,000 քառակուսի քիլոմէտր տարածութիւն, որ ըսել է՝ Եւրոպայէ երեք անգամ աւելի մեծ է :

Հինգ ցամաքներուն մէջ ամենէն ընդարձակ անապատներ պարունակողը Ափրիկէն է : Կլիման ալ սաստիկ տաք է, միայն հիւսիսային և հարաւային կողմերը քիչ մը բարեխառն են : Հողը թէև բարե-

ԱՓՐԻԿԵ

Մասերն 1 60 000 000

0 100 500 1000 կմ

բեր. բայց աղէկ մշակուած չէ: Գլխաւոր բերքերն են բրինձ, բամպակ, արմաւ, չաքարեղէգ, պղպեղ. խէժ, խնկեղէն խահուէ, ցորեն, որթատունկ, նարինջ, լեմոն և ուրիշ մրգեղէններ:

ԼԵՂԱԿ

ՊՂՊԵՂ

Ափրիկէի ընտանի կենդանիներն են ուղտ, եղ, կով, ջորի, ոչխար և այծ, որոնք կը գտնուին բարեխառն երկիրներու մէջ: Իսկ անապատային տաք երկիրներու մէջ ամէն տեսակ վայրի գաղաճներ, օձեր և թռչնաւոր ձճիւններ կը վխտան:

Ափրիկէ շատ հարուստ հանքեր ունի երկաթի, պղնձի, աղի ու ոսկիի և հարաւային կողմն ալ՝ աղամանդ կը գտնուի:

Դ Ա Ս Ի Գ.

Ափրիկէ ունի 200 միլիոնի չափ բնակիչ որոնք ալ և ալլ ցեղերէ բաղկացած են: Մեծագոյն մասը կուսապաշտ և վայրենի է: Մահմէտականները կը գտնուին Նիւսիտային, կեդրոնական և արեւելեան երկիրներուն մէջ: Իսկ քրիստոնեաները փոքր թիւ մը կը կազմեն:

ՀՐԻՍՏԻԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՓՐԻԿԷ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆԸ
Ունի 9 միլիոն բնակիչ և Ափրիկէի ա-

մենէն հարուստ և ծաղկեալ երկիրն է: Մայրաքաղաքն է ԳԱՀԻՐԷ: Գլխաւոր քաղաքներն են Ալեքսանդրիա, Սուէզ, ԲուՍաիս, Տամիէր ևն.:

Ն Ո Ւ Պ Ի Ա.

Կը վերաբերի Եգիպտոսի: Գլ. քաղաքն է Խարբուլ:

ԵԹՈՎՊԻԱ Կամ ՀԱՊԵՇԻՍՏԱՆ

Ունի 5 միլիոն բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ԱՏԻՍԱՊՈՊԱ: Գլ. քաղաքներն են Աբսոն, Թիկրէ ևն.:

Պ Է Ր Պ Է Ր Ի Ս Տ Ա Ն

Ունի 16 միլիոնի չափ բնակիչ և կը բաժնուի 4 մասերու:

ԹԱՐԱՊՈՒԼՈՒՍ

Թուրքիոյ կը վերաբերի: Ունի 1,000,000ի չափ բնակիչ Գլխաւոր քաղաքներն են Թարապուլուս և Պենկագի:

ԹՈՒՆՈՒՁ

Ունի 2,000,000 բնակիչ: Գլխաւոր քաղաքներն են Թունուզ, Պիզերա, Բերուրան:

ԱԼՃԷՐԻ Կամ ՃԷՋԱՅԻՐ

Ունի 4,500,000 բնակիչ: Գլխաւոր քաղաքներն են Ալժէ. Օրան, Պոն, Կոստանդին: Վերջին երկու երկիրները կը վերաբերին Ֆրանսայի:

Մ Ա Ր Ո Ք

Ափրիկէի ամենէն հիւս. երկիրն է: Ունի 8 միլիոն բնակիչ: Գլխ. քաղաքներն են Մարոֆ, Ֆէս, Թանգեր, Մոկասսը:

ՍՍՀԱՐՍ. Կամ ՄԵԾ ԱՆԱՊԱՏ

Կը գտնուի Պերպերիստանի հարաւ-կողմը և է աշխարհիս ամենէն ընդարձակ

ՄԱՐՈՔՅԻ

անապատը: Իր մէջ կան Թուար, Թիպպու, Թիսիֆէ, Պիլմա և Թական բարեբեր ուղասիւններ:

ՄԻՋԻՆ ԱՓՐԻԿԷ

Ս Ո Ւ Տ Ա Ն

Այս ընդարձակ երկիրը կը գտնուի Սահարայի հարաւային կողմը: Ունի 5 միլիոնի չափ բնակիչ: Գլխ. քաղաքներն են Թուպուրու, Ուիսան, Պոնու, Բորսօֆան, Տարֆուր, Սեկու, Սօֆօ ևն.:

ՍԵՆԵԿԱՄՊԻԱ

Ափրիկէի ամենէն արեւմտեան երկիրն է, ունի 10 միլիոնի չափ բնակիչ: Գլխ. քաղաքներն են Սեն-Լուի, Ճօնսպաուս, Պաբրսը:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՒՒՆԻԱ

Այս երկիրը կը բաժնուի քանի մը մա-

սերու որոնց կարեւորները Եւրոպացիներուն ձեռքն են: Գլ. քաղաքներն են Ֆրիքաուս, Մոնրավիա, Կրան-Պասսալ, Բէյի-Բոնս, Փօրթօ-Նովօ ևն.:

Ս Օ Մ Ա Լ

Ափրիկէի ամենէն արեւելեան երկիրն է: Ունի 5 միլիոնի չափ բնակիչ: Տեղացիները կը պատկանին Սոմալի կոչուած ցեղին: Գլ. քաղաքներն են Զէյլա, Պերպերա, Մակասոօ:

ԿԱՐԱԻԱՆ

Դ Ա Ս Ի Գ.

ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ԿՈՒՒՆԻԱ

Այս երկիրը բաժնուած է երկու մասերու. 1 — Ֆրանսական Բոնկօ և Անկոլայի երկիր որ կը պատկանի Փորթոգալի: Այս երկիրները ունին բուսական և հանքային հարստութիւններ: Ֆրանսական Բոնկոյի գլխաւոր քաղաքներն են Լիպոնդիլ, Ֆուանսիլի, Պրաձապիլ և Լօանկօ: Անկոլայի գլխաւոր քաղաքներն են Սեն-Բօլ-սը-Լօանսա, Պենկուէլա և Մոսամեսես:

ՊԵՂՃԻԱԿԱՆ ՔՕՆԿՕ

Ֆրանսական Բոնկոյի արեւել. ու հար. կողմը կը գտնուի այս ընդարձակ երկիրը:

Ունի 15 միլիոնի չափ բնակիչ : Գլխաւոր քաղաքներն են Լեոբոլսվիլ, Տաւան և Պոմա :

ՀԱՐ. ԱՓՐԻԿԵ

Ափրիկէի ամենէն հարաւային երկիրն է Քաբ կամ Բարեյուսոյ երկիրը : Ունի 2 միլիոնի չափ բնակիչ : Գլխաւոր քաղաքներն են Քափ, Բոն-Էլիզապէթ, Կոստանդինա և այլն :

Թրանսվալ, որու գլխ. քաղաքն է Բրեքորիա : Օրէնճի գլ. քաղաքն է Պլոեմֆոնթայն :

Հարաւ. Ափրիկէի մէջ կը գտնուին Զուլուներու և Օթենթալոնց երկիրները, Քաթրասան և Անգլիական Նաթալ : Այս վերջինին գլ. քաղաքներն են Բոն-Նաթալ և Բիեթե-Մարիմպուրի :

Քափ, Թրանսվալ, Նաթալ, Օրենց, Քաթրասան կը կազմեն Հար. Ափրիկէի Անգլիական միացեալ հանրապետութիւնը :

ՕԹԵՆԹԱՅԻՈՑ ԵՐԿԻՐ

Այս երկրին բնիկները կռապաշտ և վայրենի սեւամորթներ են : Քաղաք չունին և կ'ապրին խրճիթներու մէջ :

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՓՐԻԿԵ

Մ Ո Ջ Ա Մ Պ Ի Ք

Ունի 2 1/2 միլիոն բնակիչ : Մայրաքաղաքն է Մոզամպիկ : Գլ. քաղաքներն են Քիլիմանէ և Սոֆալա :

Ձ Ա Ն Կ Է Պ Ա Ր

Ունի 1 միլիոնէ աւելի բնակիչ : Մայ-

րաքաղաքն է Զանզիպար. Գլխ. քաղաքներն են Մեյկէն և Պակամոյո :

Դ Ա Ս Ի Ջ

ԸՆԴՀ. ՏՆՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա Փ Ր Ի Կ Է Ի Վ Ր Ա Յ

Ափրիկէ՝ երկրիս չինգ ցամաքներուն ամենէն տաքն է : Անապատներու մէջ աւազային սոսկալի մրրիկներ կը պատահին : Անանկ երկիրներ կան՝ ուր շարունակ 5—6 ամիս անձրև կը տեղայ : Անապատներուն մէջ ուղտերով կը ճամբորդեն և ապրանք կը փոխադրեն, որովհետև այս կենդանին երկար ատեն յոգնութեան և ծարաւի չատ կը դիմանայ : Ափրիկէի գետերուն մէջ ամենէն կարևորն է Նեղոս՝ որ տարին մէկ

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

անգամ յորդելով՝ չրջակայ դաշտերը կ'արգասաւորէ : Ափրիկէի ամենէն յարգի բերքերն են սակիի փոշի, ադամանդ, ջալլամի փետուր, վայրի գաղաններու մորթեր, փղոսկր, չինութեան աղնիւ փայտ, բամ-

պակ, արմտիք, արմաւ, բուրդ, գունատու նիւթեր, խէժ և շն :

Ափրիկէի մէջ ընդարձակ երկիրներ ունին, Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Պելճիքա և Փորթուգալ : Ափրիկէի եւրոպական երկիրներու բնակիչները հետզհետէ քաղաքակրթուելու վրայ են :

ԱՓՐԻԿԵԻ ԵՐԵՒԵԼԻ

ՆԱԽԱՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐՆ ԵՆ

Միջերկրականի վրայ՝ Բոն-Սաիտ, Ալեքսանդրիա, Թարապուլուս, Պիզէրթա, Ալժէ և Օրան :

Ատլանտեանի վրայ կը գտնուին՝ Թանճէր, Մոկատոր, Ֆրիթաուն, Բէյթ-Բորս, Ս. Բոլ-տը-Լօանտա, Պէնկուէլա և Քափ :

Հնդկաց ովկիանոսին վրայ կը գտնուին Բոն-Նաթալ, Լօրէնցօ-Մարքուէզ, Սօֆալա, Քիլիմանէ, Մոզամպիք, Մէլէնտ և Մակաոքսօ : Կարմիր ծովու վրայ են Մառովա, Սուաքիմ և Սուէզ :

Հ Ա Ր Յ Ա Ր Ա Ն

Ափրիկէի հիւս. կողմը ո՞ր լեռնագօտին կայ.— Ափրիկէի Ի՞նչ հրուանդանով կը վերանայ.— Ատլանտեան ծովով երկու մեծ գետերը որո՞նք են.— Սուտանի մէջ ո՞ր մեծ լիճը կայ : — Միջերկրականի ո՞ր ծոցերը ձևացած են : — Որո՞նք են Ափրիկէի չորս գլխաւոր հրուանդանները : Ո՞րն է Ափրիկէի ամենէն մեծ ծովը, ծոցը, լիճը, գետը, կղզին, լեռնագօտին, և ամենէն հարուստ երկիրը : — Ադամանդ ո՞ր երկրին մէջ կը

գտնուի : — Հնդկաց ովկիանոսի սահմանակից երկիրները որո՞նք են : — Ատլանտեանը որ երկիրները կը տեսնեն : — Եգիպտոս և Պէրպէրիստան ո՞ր մեծ ծովին սահմանակից են : Պէրպէրիստանը կազմող երկիրները որո՞նք են : — Ափրիկէի կեղրոնական մասին մէջ ո՞ր լիճերը կան : — Աշխարհիս մեծագոյն անապատը ո՞րն է և անոր մէջ ո՞ր ովախները կան : — Հասարակածի տակ ո՞ր երկիրները կը գտնուին : — Ափրիկէի երեւել նաւահանգիստները որո՞նք են :

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

1. Ափրիկէի մեծագոյն մասը է :
2. Ափրիկէ՝ Եւրոպայէ անգամ և Ասիայէ անգամ է :
3. Ափրիկէ Եւրոպայէ բաժնուած է ի նեղուցով : Ասիայէ՝ ջրանցքով և նեղուցով :
4. Ափրիկէի ամենէն լեռնոտ երկիրն է :
5. Պերպէրիստան կը կոչուին երկիրները :
6. Ափրիկէի ամենէն մեծ գետերն են :
7. Նեղոս կ'անցնի երկիրներէն :
8. Քօնկօ » »
9. Նիկէր » »
10. Ափրիկէ գլ. բոյսերն են :
11. » Ընտանի կենդանիներն են :
12. Ափրիկէի վայրի գաղաններն են :
13. Հասարակածի տակ կը գտնուին երկիրները :

Ա Մ Ե Ր Ի Կ Ա

Դ Ա Ս Ի Ջ.

ԱՄԵՐԻԿԱ, որ կը կոչուի նաև Նոր Ամերիկա, կը գտնուի Արևմտեան կիսագունդին մէջ և բաժնուած է երկու մասերու՝ ՀիթՍ. ԱՄԵՐԻԿԱ և ՀԱՐ. ԱՄԵՐԻԿԱ՝ որոնք միացած են Բանտայի պարանոցով:

Սահմաններն են հիւսիսէն՝ Սառուցեալ ովկիանոս, արեւելքէն՝ Ատլանտեան ովկիանոս, հարաւէն՝ Հար. Սառուցեալ ովկիանոսի և արեւմուտքէն ինքնազական ովկիանոս:

ՇՈՂԵՐ ՈՒ ՇՈՅԵՐ. — Ատլանտեան ովկիանոսէն ձեւացած են Պաթիֆի և Անքիլիան ծովերը, իսկ արեւելքէն ձեւացած է Պեքիֆիկայի ծովը:

Ամերիկայի գլխաւոր նեղուցներն են՝ Հոլսթրէն և Սեն-Լուանի ծոցերը՝ Ատլանտեանի մէջ: Մեքսիկայի, Հոնուրաւի և Մարախայի ծոցերը՝ Անթիլեան ծովուն մէջ: Կոլաբիի, Քալիֆոռնիայի և Բալաուի ծոցերն՝ ինքնազականի մէջ:

ՆԵՂՈՒՅԵՐ. — Ամերիկայի մէջ հետեւեալ նեղուցները կը գտնուին:

Պեքիֆիկայի նեղուց՝ ինքնազական և Սառուցեալ ովկիանոսներուն մէջտեղ որ Ասիան Ամերիկայէն կը բաժնի: Ատլանտեան ովկիանոսին և Անթիլեան ծովուն մէջտեղ կը գտնուի Ֆլորիդայի նեղուցը:

Հար. Ամերիկայի հար. կողմն է Մակելլանի նեղուցը:

ՓԵՏԵՐ ԵՒ ՎԵՃԵՐ. — Ամերիկա ունի երեք աւազան, Սառուցեալ ովկիանոս՝ ուր կը թափին Մաքլուգի, Նելսոն և Ալպանի:

Սեն-Լուան կը թափի Ատլանտեան, Միսսիսիպի և Միսուրի մեծ գետերը և Ռիօ-Գրանս կը թափին Մեքսիկայի ծոցը:

Օրինօֆո, Ամազոն, Սոնօնի և Լա-Բլաքա՝ Հար. Ամերիկայէն կը թափին Ատլանտեան:

Ինքնազականի մէջ կը թափին Սոնօն, Օրինօն, Քոլումպիա և Ռիօ-Քոլորադո:

Հիւս. Ամերիկայի մէջ հետեւեալ կարեւոր լիճերը կը գտնուին, Մեծ Արչ, Գրեյսոն, Արապաու, Ունիփեկ, Արչիլի և Նիքարագուա: Հարաւային Ամերիկայի մէջ կը գտնուին հետեւեալները՝ Մարախայի, Քալիֆոռնիա և Լուիսիանա:

Դ Ա Ս Ի Է.

(Շարունակութիւն)

ԿԼՈՒԵՐ և ՔԵՐԱԿԼՈՒԵՐ. — Նոր Աշխարհի գլխաւոր կղզիներն են.

Կրեոնիա sa՝ մեծ ու սառնապատ կղզին՝ Սառուցեալ ովկիանոսին մէջ: Դարձեալ, Սառուցեալ ովկիանոսին մէջ կը գտնուին սառնապատ և անբնակ քանի մը կղզիներ:

Ատլանտեանի մէջ կը գտնուին Նոր երկիր, Լոնկ-Ալլընս, Պեքիֆիկան, Լուիսիան, Մեծ և Փոքր Անթիլեան արշիպելագոսները:

Ինքնազականի մէջ կը գտնուին Զիլոն և Կալիֆոռնիա կղզիները՝ Հար. Ամերիկայի արեւմտեան կողմը:

ՀԻՒՍ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ ՏԵՍԱՐԱՆ

Հրոյ երկիր և Մալուինեան արշիպելագոսը՝ Հարաւ. Ամերիկայի հար. կողմը: Ինքնազականի մէջ կան նաև Ալեուքեան, Քալուրի Շարօթ և Վանգուվի կղզիները:

Հիւս. Ամերիկա ունի վեց թերակղզի, Լապրաս, Ալաու, Նոր Սկոթլան, Ֆրիլիս, Քալիֆոռնիա և Նուֆարան՝ Հիւս. Ամերիկայի մէջ: Հար. Ամերիկայի մէջ թերակղզի չկայ:

ՆԵՂՈՒՅԵՐ և ՀԻՄԱՐՈՒՅԵՐ. — Ամերիկայի գլխաւոր լեռնագոգոտներն են՝ Ապալաչի որ ցամաքին հիւսիսէն դէպի հարաւ կ'երկարի: Հիւս. Ամերիկայի մէջ կը կոչուի Ապալաչ, Կեդր. Ամերիկայի մէջ Քոնսիլեան և Հար. Ամերիկայի մէջ Անգեան կամ Անգեզ գոտի:

Ամերիկա, հինգ ցամաքներուն մէջ աւանդէ շատ հարուստ ունեցողն է: Գրւաւորներն են՝ Ս. եղիա, Ամերիկալուա, Փիլիպի, Արեգրիա, Քոքոփաֆո և այլն: Ամերիկայի գլխ. հրաւանդաններն են՝ Ֆեռուէլ՝ Կրոէյանտայի հար. ծայրը:

Ս. Ղուկաս՝ Քալիֆոռնիոյ հար. կողմը: Սեյալը՝ Նոր Սկոթլանի հար. կողմը: Գլուխ Հոնս՝ Ամերիկայի ամենէն հար. ծայրը:

Դ Ա Ս Ի Ը.

Ամերիկա Նոր Աշխարհի ամենէն մեծ ու կարեւոր մասը կը կազմէ: Ունի 42 միլիոն քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն և 145 միլիոնէ աւելի բնակիչ՝ որոնց մեծ մասը եւրոպայի այլեւայլ երկրներէն գաղթած է: Կլիման, հիւս. կողմը սաստիկ ցուրտ է, միջին մասերը տաք և միացած մասերը բարեխառն են:

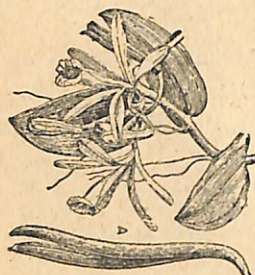
Ամերիկայի հողը շատ բարեբեր է և կ'արտադրէ առատ և յարգի բոյսեր. ինչպէս, արմուշ, բրինձ, եգիպտացորեն, հաճար, վարսակ, Մանիօֆա, գետնախնձոր, գարի, ծխախոտ, ֆոֆո, վանիլիա, պանան, չաքարեղէն, բամպակ, բրնձ, խահուէ, լեզակ, ներկի և բժշկական բոյսեր,

պտղատու ծառեր, շինութեան աղնիւ փայտ և շինք։

ԳԻՆՔԻՆԱ

Ամերիկայի բարեխառն երկիրուն մէջ կը գտնուին՝ Եւրոպայէ տարուած ամէն տեսակ ընտանի կենդանիներ։ Տաք երկիրներու մէջ ալ վայրի գաղաններ կը գտնուին։

ՎԱՆԻԼԻՆԱ

Ամերիկա շատ հարուստ է հանքերու մասին։ Առատօրէն կը գտնուին հանքածուխ, քարիւղ, արծաթ, ոսկի, աղամանդ, երկաթ, պղինձ, ծծումբ, անդիլ, բլադին և այլն։

Դ Ա Ս Ի Թ.

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամերիկայի մէջ կան 14 տէրութիւններ, 3ը Հիւսիսային և 11ը Հարաւային Ամերիկայի մէջ։

Ամերիկայի բոլոր տէրութիւններուն կառավարութեան ձևը Հանրապետութիւն է։ Հիւսիսային երեք աշխարհներն են.

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

ԿԱՄ

Ն Ո Ր Բ Ր Ի Տ Ա Ն Ի Ա

Ունի 5 միլիոն բնակիչ։ Մայրաքաղաքն է Օթթաւա։ Գլ. քաղաքներն են Քեպեկ և Մոնրեալ։ Այս երկիրը կը պատկանի Անգլիոյ։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Ամերիկայի ամենէն հարուստ, բազմամարդ և քաղաքակրթուած երկիրն է։ Ունի 78 միլիոն բն.։ Մայրաքաղաքն է Ուաշինգթոն։ Գլ. քաղաքներն են Նիու-Եորք, Պարքըն, Ֆիլադելֆիա, Նոր-Օրլեան, Սան-Ֆրանչիսքո՝ որ սոսկալի երկրաշարժէ մը կործանեցաւ, Պալմիթո, Չիքագո, Ս. Լուի, Րիչմոնդ և շնչաւ։

Միացեալ Նահանգներու մէջ կը գտնուի կարեւոր Հայ գաղթականութիւն մը որ գլ. քաղաքներու մէջ եկեղեցիներ հիմնած և հաւատարիմ մնացած է իր կրօնքին, լեզուին, ազգութեան և հայրենիքին։

Մ Ե Ք Ս Ի Կ Ա

Ունի 13 միլիոն բնակիչ։ Մայրաքաղաքն է Մեքսիկո։ Գլխաւոր քաղաքներն են Վերա-Կրուզ, Քամբէջ և Մազաթլան։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Բաղկացած է 5 հանրապետութիւններէ։
1. — ԿՈՒՍԹԻՄԱԼԱ։ Մայրաքաղաքն է Կուաթեմալա։
2. — ՍԱՆ-ՍԱԼՎԱԾՐ։ Մայրաքաղաքն է Սան-Սալվադոր։
3. —

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

ՀՕՆՏՈՒՐԱՍ, մայրաքաղաքն է Քոմայա-կուա: 4. — ՆԻՔԱՐԱԿՈՒԱ, մայրաքաղաքն է Մանակուա: 5. — ՔՕՍԴԱՐԻՔԱ, մայրաքաղաքն է Սան-ձոզե: Կեդրոնական Ամերիկա ունի 3 միլիոնի չափ բնակիչ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Դ Ա Ս Լ

Հար. Ամերիկայի 11 աշխարհներն են.

Ք Ո Լ Ո Մ Պ Ի Ա

Ունի 6 միլիոն բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ՊՕԿՈԹԱ: Գլ. քաղաքներն են Փանամա և Կարթագինե:

Վ Է Ն Է Ց Ո Ի Է Լ Լ Ա

Ունի 2 1/2 միլիոն բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ՔԱՐԱՔԱՍ:

Կ Ո Ւ Յ Ա Ն Ա

Կր բաժնուի երեք մասերու Գլ. քաղաքներն են ձօրեւ.Թաուե, Քաեհա և Փարամարիպո: Կուլյանա ունի կէս միլիոն բնակիչ:

Պ Ր Ա Ջ Ի Լ Ի Ա

Հարաւային Ամերիկայի ամենէն մեծ երկիրն է: Ունի 16 միլիոն բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ՐԻՑ-ԵԱՆԷՅՐՕ: Գլխ. քաղաքներն են Սանդոս, Սան-Սալվադոր, Բարա, Էսյոն:

Է Ք Ո Ւ Ա Թ Ո Ր

Ունի 1 1/2 միլիոն բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ՔԻԴՕ: Գլ. քաղաքներն են Կուլյաբիլ և Քուանսա:

Բ Ե Ր Ո Ւ

Ունի 4 1/2 միլիոն բնակիչ: Մայրաքա-

ղաքն է ԼԻՄԱ: Գլ. քաղաքներն են Քալաո և Քուեցո:

Պ Օ Լ Ի Վ Ի Ա

Ունի 2 միլիոն բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ՉՈՒՔԻՍՍԱՔԱ: Երեւելի է նաեւ Լա-Փազ:

Բ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Ա

Ունի 600,000 բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ԱՍՕՄԲՍԻՕՆ:

Ո Ւ Ր Ո Ւ Կ Է

Ունի 900,000 բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ՄՕՆԹԷՎԻՏԷՕ:

Չ Ի Լ Ի

Ունի 3 1/2 միլիոն բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ՍԱՆԹԻԱԿՕ: Երեւելի է նաեւ Վալբարէզո նաւահանգիստը:

ԼԱ. ԲԼԱԴԱ. կամ ԱՐՃԷՆԹԻՆ

Ունի 5 միլիոն բնակիչ: Մայրաքաղաքն է ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ, Երեւելի են նաեւ Բոզարօ և Սանթիակո:

Փ Ա Թ Ա Կ Օ Ն Ի Ա

Հար. Ամերիկայի հարաւային ծայրը անբեր և ապառաժուտ երկիր մըն է զոր Չիլի և Արճէնթին իրենց մէջ բաժնեցին:

Մեքսիկայի ծոցին արեւելեան կողմը կը գտնուի ԱՆԹԻԼԵԱՆ կարեւոր արշիպելագոսը որ երկու մասերու կը բաժնուի՝ Մեծ Անթիլեանց և Փոքր Անթիլեանց: Հաի-

թի, Եամաիկա և ՓորթՐիկո՝ կը կազմեն Մեծ Անթիլեանները: Փոքր Անթիլեաններուն մէջ կը գտնուին Կուալալուփ, Մաութիւիք որ հրաբուխէ մասամբ կործանեցաւ, Սանդա-Լուիզա, Լե-Սենդ, Քիւրասաո ուրոնք կը պատկանին Անգլիոյ, Ֆրանսայի և Հոլանտայի:

Դ Ա Ս Լ Ա.

ԸՆԴՀ. ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՎՐԱՅ

Ամերիկան զտաւ Քրիստափոր Գոլմպոս անուն շնորհալոյ նաւապետը 1492ին: Ամերիկայի բնիկները կը կոչուին Հնդիկ՝ ուրոնք հեռո՛հեռէ քաղաքակրթուելու վրայ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲՆԻԿ

են՝ Եւրոպացի գաղթականներու ձեռքով: Ամերիկայի բնակիչներուն զրեթէ ամենքն ալ քրիստոնեայ են: Ամերիկայի մէջ ընդհանրապէս խօսուած լեզուներն են Անգլիէրէն և Սպանիոլերէն: Ամերիկայի ամենէն քաղաքակրթուած, հարուստ և զօրաւոր երկիրն է Միացեալ Նահանգները՝ ուր արուեստ, ճարտարութիւն, առևտուր շատ ծաղկած են: Անթիլեան կղզիներուն, Մեքսիկայի, Կեղը. և Հարաւ. Ամերիկայի մէջ շատ անգամ երկրաշարժ կը պատահի: Ա-

մերիկայէն դուրս զրկուած ամենէն յարգի վաճառքներն են՝ բամպակ, խահուէ, շաքարեղէն, ծխախոտ, ցորեն, ներկի նիւթեր, շինութեան ընտիր փայտ, դեղի վերաբերեալ բոյսեր, վանիլիա, քաքաօ, լեղակ, մորթ, կաշի, բուրդ և շն։ Ամերիկայի մէջ կալուածներ ունին Անգլիա, Ֆրանսա, Հոլանտա և Տանրմարքա։

Ամերիկայի գլխաւոր նաւահանգիստներն են .

Ատլանտեանի վրայ՝ Բէյքէք, Մօնրէալ, Հալիֆաքս, Պօթլըն, Նիւ-Եօրք, Ֆիլատէլֆիա։

Մեքսիկայի ծոցին վրայ են՝ Նոր Օրլէան և Վէրա-Կրուզ։

Հարաւային Ամերիկայի մէջ՝ Ատլանտեանի վրայ կը գտնուին՝ Զօրծա-Թաուեն, Բարամարիպօ, Բէրնամպուք, Պաիա, Մօնթէ-Վիտէօ, Րիօ-Եանէյրօ, Պուէնոս-Այրէս։

Խաղաղականի վրայ կը գտնուին՝ Սան-Ֆրանչիսկօ, Փանամա, Կուայաքուլ, Բալաօ, Վալիարէզօ։

Հ Ա Ր Յ Ա Ր Ա Ն

Ամերիկան ո՞վ գտաւ։ — Գանի՞ ովկիանոս կը տեսնէ։ — Մեքսիկայի ծոցին մէջ ո՞ր գետերը կը թափին։ Հիւս. Ամերիկայէն Ատլանտեան ծափող ամենէն կարեւոր գետը ո՞րն է։ — Ամերիկայի ո՞ր մասերուն մէջ շատ մը հրաբուխներ կը գտնուին։ — Պրագիլիոյ մէջ ո՞ր մեծ գետը կայ։ — Հիւս. Ամերիկայի մէջ ո՞ր թերակղզիները կը գտնուին։ — Ամերիկայի մէջ ամենէն ցուրտ և ամենէն տաք երկրները որո՞նք են։ — Ո՞ր մեծ լեռնագոտին կայ։ — Կարեւոր լիճերը որո՞նք են։ — Ամերիկայի ամենէն յարգի բոյսերը որո՞նք են։ — Ո՞ր երկրները Հասարակածի տակ կը գտնուին։

ՊԱՐՏԱԿԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

Ո՞ր երկրներուն մէջ կը գտնուին Փանամա, Ուս շինկօն, Վերա-Կրուզ, Րիօ-Եանէյրօ, Նիւ-Եօրք, Սան Սալվատօր, Բէյքէք, Պուէնոս-Այրէս, Մօնրէալ, Գարաքաս, Ֆիլատէլֆիա, Բիդօ, Գալաօ, Զիքալօ, Գամբէլ և Սան-Ֆրանչիսկօ։

Վերոյիշեալ քաղաքներուն մէջէն որո՞նք նաւահանգիստ են և ո՞ր կը գտնուին։

ՀՐԱՋԱՆԳ

1. — Ամերիկա կը բաժնուի մասերու։

2. — Ամերիկա ունի մեծ թերակղզիներ։

3. — Ամերիկայի ամենէն բազմամարդու քաղաքակրթեալ երկիրն է

4. — Ամերիկան գտնուեցաւ ին։

5. — Հայ գաղթականութիւններ կը գտնուին մէջ։

6. — Ամերիկայի մէջ ամենէն շատ խօսուած լեզուներն են

7. Ամերիկայի ամենէն տաք երկրներն են

8. Ամերիկայի ամենէն ցուրտ երկրներն են

9. — Ամերիկա Ասիայէ բաժնուած է ի նեղուցով։

10. — Միսիսիպի և Միսուրի մեծ գետերը կ'անցնին մէջէն։

11. — Ամազոն կը թրջէ երկրները։

12. — Ամերիկայի կառավարութեանց ձեւն է

Ո Վ Կ Ի Ա Ն Ի Ա

Դ Ա Ս Լ Բ .

Ովկիանիա անունը կուտան՝ Մեծ ովկիանոսին մէջ և Հին ու Նոր աշխարհներու միջև սփռուած այն մեծ ու փոքր շատ մը կղզիներուն՝ որոնք երկրիս Հինգերորդ մասը կը կազմեն։

Ովկիանիա կը բաժնուի հինգ մասերու. Մալեզիա, 2. Մելանեզիա, 3. Միքոնեզիա, 4. Փոլինեզիա։

Ովկիանիա մեծ մասամբ կը գտնուի Հասարակածի տակ և շատ տաք կ'ընէ։ Կղզիները լեռնոտ և հրաբխային են։ Հողը թէ՛ և բարեբեր, բայց աղէկ մշակուած չէ։

Գլխաւոր բոյսերն են բրինձ, շաքարեղէն, լեղակ, արմաւ, բամպակ, արմաթիւք, քափուր, ծխախոտ, քօքօ, խահուէ, պղպեղ և ուրիշ համեմունքներ, շինութեան փայտ, և շն։

Ովկիանիայի մէջ թէ՛ ընտանի և թէ՛ վայրի ամէն տեսակ կենդանիներ կը գտնուին։

Ովկիանիա ունի երկաթի, պղնձի, աւազի, ադամանդի և հանքածուխի հարուստ հանքեր։ Ոսկի կը գտնուի Աւստրալիոյ մէջ։

Ովկիանիայի տարածութիւնն է 10 միլիոն քառակուսի քիլօմէթր, որ Եւրոպայի չափ ըսել է գրեթէ։ Ունի 40 միլիոնի չափ բնակիչ, որոնց մեծ մասը տակաւին վայրենի վիճակի մէջ է։

Մ Ա Լ Է Զ Ի Ա

Այս արշիպելագոսը կը գտնուի Ովկիա-

նիայի արեւմտեան կողմը։ Գլխաւոր կղզիներն են ՍՈՒՄԱՒՐԱ, որու գլխաւոր քաղաքն է Փասան։ ՃԱՎԱ, գլխ. քաղաքն է Պաքավիա։ ՊՕՐՆԷՅՕ, ՄՈՂՈՒՔԵԱՆ և ՉԷԼԷՊԵԱՆ կղզիներ՝ որոնք Հոլանտայի կը վերաբերին։ Իսկ ՓԻԼԻՊԵԱՆ արշիպելագոսը կը պատկանի Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց։ Փիլիպիններուն գլխաւոր քաղաքն է Մանիլա։

Մ Է Լ Ա Ն Է Զ Ի Ա

Որ կը կոչուի նաեւ Աւստրալիա, կը գտնուի Ովկիանիայի հարաւ. կողմը։ Գլխ. կղզիներն են ԱՒՍՏՐԱԼԻԱ, որ, թէ՛ և շատ մեծ կղզի մըն է. բայց հազիւ 4 միլիոն բնակիչ ունի։ Գլխ. քաղաքներն են Մելպորն և Սիդնէյ։ ԹԱՍՄԱՆԻԱ, կը գտնուի Աւստրալիոյ հար. կողմը։ ՆՈՐ ԿՈՒՆԵԻԱ, կը գտնուի Աւստրալիոյ հիւս. կողմը, բնակիչները կը կոչուին Բաբու։

Ասոնցմէ զատ՝ կան նաեւ Պիգմաթեան, Լա-Բեռուզի, Նոր Հեպրիսեան, Հոգույն-Սրբոյ և Նոր Գալէսոնեա՝ փոքր արշիպելագոսները։

Մ Ի Ք Ր Ո Ն Է Ջ Ի Ա

Որ կը նշանակէ փոքր կղզի կը գտնուի Ովկիանիայի հիւսիսային կողմը: Գլ. Սը- չիպելագոսներն են ՄԱԿԷԼԼԱՆԻ, ՄԱ- ՐԻԱՆԵԱՆ, ՔԱՐՈԼԻՆԵԱՆ, ԺԻԼՊԷՐԻ և ՄԱՐՇԱԼԻ կղզիները:

Փ Ո Լ Ի Ն Է Ջ Ի Ա

Որ կը նշանակէ շատ, որովհետեւ կը պարունակէ շատ մը մանր կղզիներ և կղզ- զեխումբեր: Գլխաւորներն են ՍԱՆՏՈՒԻՉ,

ԲԱՐԵԿԱՄԱՅ ԿՂԶԻՆԵՐ, ՆԱԻՈՐԴԱՅ ԿՂԶԻՆԵՐ, ՄԱՐԳԻԶԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐ և ՆՈՐ ԶԷԼԱՆԵԱ:

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ովկիանիա ո՞ր կիսագունտին մէջ կը գտնուի: — Քանի՞ մասերէ բաղկացած է: — Ամենէն մեծ կղզի- ները որո՞նք են: Բնակիչները ի՞նչ լիճակի մէջ են: — Ամենէն կարեւոր բերքերն որո՞նք են: Ինչ հարուստ հանքեր ունի: — Ովկիանիոյ ամենէն երեւելի քաղաք- ները որո՞նք են: — Ո՞ր արշիպելագոսը Միացեալ Նահանգներուն կը վերաբերի: Ասիան ո՞ր նեղուցով բաժնուած է Ովկիանիայէ:

Օ Ս Մ Ա Ն Ե Ա Ն Կ Ա Յ Ս Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Հնդարձակ և հարուստ պետութիւն մըն է Օսմ. Կայսրութիւնը որ կազմուած է Եւրոպայի, Ասիոյ և Աֆրիկէի մէջ ունեցած կարեւոր երկիրներով:

Նախ սկսինք Ասիական բաժինէն:

Օսման. Ասիան ամենէն ընդարձակ և բազմամարդն է: Կը տեսնէ 5 ծով: Հիւս. կողմը կայ Սեւ ծով. Արեւմ. կողմը՝ Մար- մարա և Արեւելագոս. Հարաւը՝ Միջեր- կրական. Հար. արեւել. կողմը՝ Պարսից ծոց կամ ծով:

Օսման. Ասիոյ արեւմ. մասը որ մեծ ցամաքակղզի մըն է, կը կոչուի Անատոլի կամ Փոքր Ասիա:

Օսմ. Ասիա վարչական 22 մասերու բաժնուած է որոնք կը կոչուին վիլայէր, այսինքն կուսակալութիւն, Իսկ կառավա- րողներն ալ՝ Վալի կ'ըսուին: Օսմ. Ասիոյ Արեւելեան հիւս. մասին ներքին գլխ. քա-

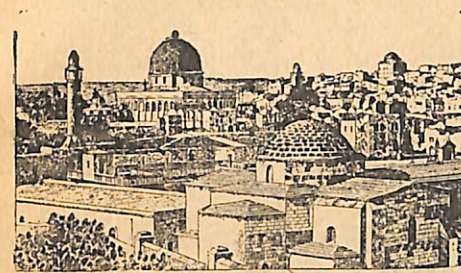
ղաքներն են՝ Էրզրում, Վան. Պալագիս, Պիրիզ, Էրզինկեան, Մուս, Խարբուք, Տիարպէֆիք, Սլավազ, Մալաթիա, Էկիմ, Արաբկիք ևլն.:

Անատոլի ներքին գլխ. քաղաքներն են՝ Պրուսա, Պիլենիկ, Թոգաթ, Ասա-Քա- զար, Էսկի-Շէնիք, Ամասիա, Էնկիւքի, Շապին-Գարահիսար, Քէօքահիա, Այսթն, Մանիսա, Գոնեա, Գայսէրի, Գարաման, Աֆիոն-Գարահիսար, Ասանա, Սիս, Ազ- Շէնիք, Եոզղաս ևլն.:

Արեւելեան հար. մասին ներքին գլ. քա- �ղաքներն են՝ Դամասկոս կամ Շամ, Հա- լիպ, Ուրֆա, Մարաշ, Երուսաղեմ, Ան- տիոք, Պաղսաս, Մուսուլ, Պարսա, Համա. Այնքապ ևլն.:

Օսմ. Ասիոյ գլ. նաւահանգիստներն են, Տրապիզոն, Կիրասոն, Սամսոն, Սինոպ, Ինեպոլու և Էրէլի՝ Սեւ ծովու վրայ:

Իզմիս՝ Նոյն ծոցին վրայ: — Մուսանիա և Պանսրա՝ Մարմարայի վրայ: Տարսանէլ կամ Չանաֆ-Քալէ՝ համանուն նեղուցին:

ԵՐՈՒՍԱԴԷՄ

Իզմիք և Զեւեմ՝ Արշիպելագոսի վրայ: Ասալիա, Մերսին, Իսկէնսէրուն, Թա- րապուլուս, Պէյրուք, Եաֆա՝ կը գտնուին Միջերկրականի վրայ:

Արշիպելագոսի մէջ կը գտնուին Թեքե- սոս, Միսիլի, Քիոս կամ Սագրոզ, Բասոս, Լիմնի և ուրիշ քանի մը փոքր կղզիներ՝ որոնք առանձին կուսակալութիւն մը կը կազմեն:

Օսմ. Ասիոյ հողը շատ բարեբեր է և կ'արտադրէ առատ արմաթ, բամպակ, ծխախոտ, ձիթենի, որթատունկ, ներկի նիւթեր, արմա, նարինջ, լեմոն, չաքա- րեղէգ, խաճուէ, գետնախնձոր, բրինձ, ա- ֆիոն, չամիչ. թուղ և ուրիշ շատ մը հա- մեղ պտուղներ:

Ունի ամէն տեսակ ընտանի և կաթնա- տու կենդանի և հարուստ հանքեր: Օսմ. Ասիոյ մէջ շինուած են և հետզհետէ ալ շինուելու վրայ են երկաթուղիի և հեռա- գրական գիծեր ու կառուղիներ:

Օսմ. Ասիոյ մէջ ընակող գլխաւոր ազ- գերն են Թուրք, Հայ, Յոյն, Ասորի, Արաբ, Հրեայ, Քիւրտ, Լազ, Զեքեգ, ևլն., որոնք կ'ըրազին երկրագործութեամբ, տեղական

արհեստներով, խաշնարածութեամբ և վա- ճառականութեամբ:

ՔԻԻՐՏ

Օսմ. Ասիոյ բնակիչներուն թիւն է 16 միլիոն:

ԵՐՈՒՍԱԿԱՆ ԹՈՒՐԿԻԱ

Գեղեցիկ և հարուստ երկիր մըն է Եւր. Թուրքիա: Կը տեսնէ 5 ծովեր: Սեւ ծով՝ արեւելեան կողմը: — Մարմարա և Արեւ- պելագոս՝ հար. կողմը. Յոնիական և Ադ- րիական ծովերը՝ արեւմ. կողմը:

Եւր. Թուրքիա բաժնուած է 7 կուսա- կալութիւններու, 1. Կ. Պոլիս. 2. Էսթր- քե. 3. Սելանիկ. 4. Մանասքըր. 5. Գո- սուվա. 6. Եանեա. 7. Շֆոսա:

Կ. Պոլիս քաղաքին կուսակալը կը կոչուի Շէհիք Էմինի, այլինքն՝ Քաղաքա- պետ:

Կ. Պոլսոյ վրայ արդէն խօսեցանք: Խօ- սինք ուրեմն մնացեալներուն վրայ:

Եւր. Թուրքիոյ գլխ. քաղաքներն են՝ Էսթրքե, Մուսթաֆա-փաշա, Բըրք-Քիլիսե, Տրամա, Գոսուվա, Մանասքըր, Իւսֆիւպ, Բիթթիմա, Շֆոսա, Եանեա, Պերաք, Էր- կեթի, Միքրովիցա ևլն.:

Գլ. նաւահանգիստներն են, Թէֆրեսալ Մարմարայի վրայ, Կէլիպոլու՝ Տարսանէլի

նեղուցին բերանը, Տեհե-Աղան, Էնոս, Գալալա, Նեիհե և մանառանդ Սելանիկ նշանաւոր նաւահանգիստը՝ Արշիպեղազոսի վրայ : Բեկվեզա և Բաբկա՝ Յոնիականի վրայ : Ավրոնա, Տրաշ կամ Տուրացցո՝ Ադրիականի վրայ :

Միջերկրականի մէջ է Կեհե մեծ կղզին : Գլխ. քաղաքներն են Գանժիա, Բեքիմո, Հանիա :

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԱՓՐԻԿԷ

Ե Գ Ի Պ Տ Ո Ս

Ափրիկէի հիւս. արեւ. կողմը գեղեցիկ ու շատ բարեբեր երկիր մըն է Եգիպտոս : Մէջէն կանցնի Նեղոս մեծ գետը : Գլխ. քաղաքներն են Գանիբե, Ալեքսանդրիա, Սուեզ, Բոս-Սայիս, Սիուդ, Բոզեք, Տամիք, Զակազիկ և շն. :

Եգիպտոս 9 միլիոն բնակիչ ունի : Եգիպտոսի կուսակալը կը կոչուի խըֆի, որ ըսել է Փոխարքայ :

Եգիպտոս առժամայ կերպով կը զբաղուի Անգլիոյ տիրապետութեան ներքեւ :

ՂԱՐՊ ԹԱՐԱՊՈՒԼՈՒՍ

Միջերկրականի եզերքը ու Եգիպտոսի արեւմտ. կողմը կը զանաւորուի : Գլ. քաղաքներն են Թաբալուս, Պեկկադի, Մուրզուգ :

ԸՆԴՀ. ՏՆՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Օսմ. կայսրութեան ամեն ցեղէ ժողովուրդները կը վայելն ազգային և կրօնական կատարեալ ուղատուութիւն :

Իսլամներու, այսինքն Մահմետականներու կրօնական պետն է Վեհ. ՍՈՒԼԹԱՆը որ կը կոչուի Խալիֆէ և որ կը նշանակէ Յաջորդ Մարգարէին :

Օսմանեան կայսրութիւնը 1908 Յուլիս 10 էն ի վեր՝ եղած է Սահմանադրական Կառաւարտ քիւն :

Ունի ամէն ազգի ներկայացուցիչներէ բաղկացած Ազգային ժողով (Մէճլիսը Մէպուսան) և Ծերակոյս (Մէճլիսը Այան) :

Արդի Սահմանադրական անդրանիկ Վեհապետն է Օգոստափառ ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԷՋԷՄԵՏ Ե. բարի, ազատամիտ և ժողովրդասէր կայսրը :

Տաճկաստանի մէջ ամէն Քրիստոնեայ հասարակութիւն իր առանձին Պատրիարքն ունի որ Վեհ. Սուլթանին կողմէ հաստատուելով՝ իր ժողովուրդին ազգային հոգեւոր պետքերը կը հոգայ : Հրեաներն ալ ունին իրենց կրօնական պետը որ կը կոչուի Խախամ պաշի :

Հայերը Տաճկաստանի մէջ ունին երկու կաթողիկոսութիւն և երկու Պատրիարքական Աթոռ :

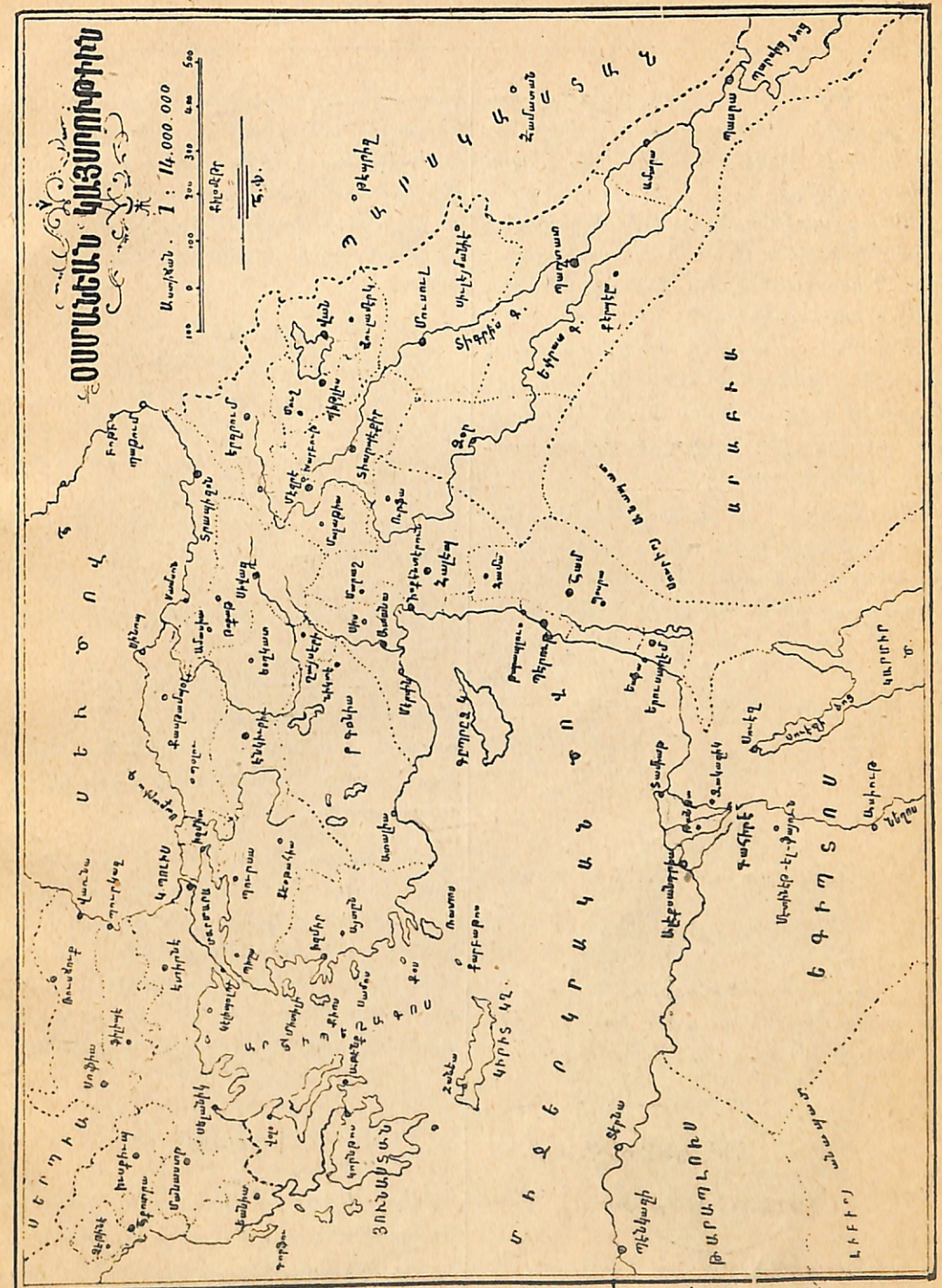
Առաջինը կը դանուի Կիլիկիոյ Սիս քաղաքին, իսկ երկրորդը՝ Վանայ ծովուն Աղբամար անունով փոքր կղզիին մէջ :

Պատրիարքական աթոռ մը կայ Ս. Երուսաղէմի մէջ՝ ուր Հայերս ունինք կրօնական մեծարժէք հաստատութիւններ :

Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութիւնը ամենէն մեծն է, որովհետեւ բոլոր Տաճկաստանի Հայոց կրօնական իշխանութեան պետը և Տէրութեան առջև աղջկային ներկայացուցիչն է :

Տաճկաստանի Հայերն իրենց առանձին Սահմանադրութիւնն ունին :

Թէ՛ Պոլիսէն և թէ՛ գաւառներէն ընտրուած երեսփոխաններու ժողովը կը կոչուի Ազգ. կամ Ընդհանուր ժողով որ կ'ընտրէ Բաղաւական և Կրօնական ժողովները ու

ԿԵՐԵՋ

րոնք կը կոչուին Ազգ. Վարչութիւն : Պատ-
րիարքը իբրեւ Նախագահ , այս ժողովնե-
րով կը վարէ Ազգին կրօնական և քաղա-
քական գործերը :

Քաղաքական եւ Կրօնական ժողովներէն
ի զատ՝ կան նաեւ Ուսումնական , Տնտեսա-
կան , Դատաստանական , Վանօրէից եւ Կը-
տակաց խորհուրդներ :

Թէ՛ գաւառներու եւ թէ՛ Մայրաքաղա-
քիս մէջ՝ ամէն թաղ ունի ժողովուրդէն
ընտրուած քաղական խորհուրդ մը որ իր
թաղին եկեղեցիին , դպրոցին եւ աղքատ-
ներուն հոգ կը տանի :

Գաւառները կը կառավարեն Վարդա-
պետ կամ Եպիսկոպոսներ որոնք կը կոչուին
Առաջնորդ : Իսկ աշխարհիս վրայ գտնուած
բոլոր Հայերուն եւ Հայ Եկեղեցիին հոգե-
ւոր գլուխը կը կոչուի Ամենայն Հայոց
Ընդհանրակիւն Հայրապետ որ կը նստի Էջ-
միածին (Կովկասի մէջ) :

Տաճկաստանէ ի զատ Հայ գաղթակա-
նութիւններ կը գտնուին Ռուսիոյ , Պարս-

կաստանի Հնդկաստանի , Պուլկարիոյ , Ե-
գիպտոսի Ամիրիկայի ու Եւրոպիոյ քանի
մը երկիրներուն մէջ : Տաճկաստանի Հայոց
մէջ կան նաեւ Հռոմէական եւ Բողոքական
փոքր հասարակութիւններ՝ որոնք իրենց
առանձին հոգեւոր պետերը եւ օրէնքները
ունին :

Օսմ. Պետութեան մէջ հետզհետէ չին-
ուելու վրայ են երկաթուղիներ , կառուղի-
ներ , կամուրջներ , քարայրներ , Հեռագրա-
կան գիծեր եւլն . : Արուստ , ձեռագործ ,
տեղական արհեստներ եւ վաճառականու-
թիւնն ալ օրէ օր յառաջ երթալու վրայ են .
Հայերը Տաճկաստանի մէջ կ'ըրազին
Տէրութեան պաշտօններով , երկրադործու-
թեամբ , տեղական արհեստներով , վաճա-
ռականութեամբ , խանութպանութեամբ ,
եւլն . :

Տաճկաստանի մէջ՝ Հայոց երեւելի վան-
քերն են Երուսաղէմի , Սիսի , Մոյ , Վա-
րազայ , Կեսաբիոյ , Արմաշի եւլն . վան-
քերը՝ որոնք չին ատեններէ ի վեր երեւելի
ուխտատեղիներ են :

Տաճկաստանի Հայոց մէջ կը գտնուին
համբաւս որ եկեղեցականներ , բժիշկներ ,
փաստաբաններ , դատաւորներ , ուսումնա-
կաններ , արհեստաւորներ , ճարտարապետ-
ներ , վաճառականներ , տէրութեան պաշ-
տօնեաներ եւլն . որոնց ամենքն ալ Օս-
մանեան հայրենիքին փառքը կը կազմեն :

ՀԱՐՑԱՐԱՆ

Օսմ. Ասիա բնական քանի՞ մասերու
կը բաժնուի . — Քանի՞ ծով կը տեսնէ . —

Այդ ծովերուն վրայ ո՞ր երեւելի նաւա-
հանգիստներ կան . — Օսմ. Ասիա քանի՞
կուսակալութեանց բաժնուած է . ինչ աղ-

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տ. Տ. ՄԱՏԹԵՈՍ Բ. ԱՐՔԵՊ. ԻՋՄԻՐԼԵԱՆ

գէր կը բնակին հոն . — Ինչ բոյսեր ու կեն-
դանիներ ունի :

Եւր . Թուրքիոյ սահմանները որոնք են .
— Քանի՞ ծով կը տեսնէ . — Որոնք են
գլ . նաւահանգիստները : Ներքին գլ . քա-
ղաքները : Գլ . գետերը . — Ինչ բոյսեր ու
կենդանիներ ունի :

Տաճկաստանի Հայերը քանի՞ կաթողի-
կոսութիւն եւ քանի՞ պատրիարք ունին . —
Ուր կը նստի ամենայն Հայոց Կաթողի-
կոսը : Հայերը Տաճկաստանի մէջ ինչ գոր-
ծերով կ'ըրազին . Աշխարհի ուրիշ ո՞ր մա-
սերուն մէջ Հայ գաղթականութիւններ
կան . — Օսմ. Ասիայի գլխ . քաղաքները
որոնք են : Օսմ. Ասիոյ մէջ ինչ երեւելի
վանքեր կան :

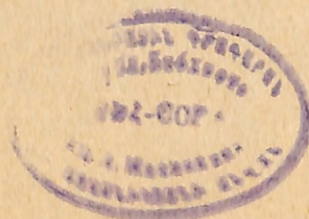
ՄՏԱԽՈՐ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Տրապիզոնէն Իսլամ ուխտաւորներ նաւ

նստելով պիտի երթան Մեքէ : Կուղենք
գլխաւ թէ այդ չողենաւ որ ծովերէն ու
նեղուցներէն պիտի անցնի եւ Օսմ. Ասիոյ
ո՞ր նաւահանգիստները պիտի տեսնէ՝ մինչեւ
որ հասնի ձիսէ՝ Մեքէ քաղաքին նաւա-
հանգիստը :

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ո՞ր երկիրներուն մէջ կը գտնուին Այ-
տըն , Գօնիա , Գայսէրի , Երեւան , Երուսա-
ղէմ , Էնկիւրի , Էրզրում , Դաւրէթ , Թիֆ-
լիզ , Թոքատ , Իսպահան , Խոքանտ , Հա-
լէպ , Հէրադ . Մէքքէ , Միաքօ , Մուշ ,
Նանքին , Շամ , Շիրազ , Պաղտատ , Պիթ-
լիզ , Պուխրա , Պրուսա , Սվադ , Տրապի-
զոն , Սմրղանտ , Մատրաս , Նակազաքի ,
Ատէն , Սայկօն , Հոնկ-Քոնկ , Թօպուք ,
Պոմպայ , Սամսոն , Էւն . եւլն . :

7225

6102072

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0003239

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԵՐԿԱՍԻՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1. — Համառոտ Օսմ. Պատմություն (Բ. Տպ.) Գին 2,50
- X 2. — Ընդածանկ Առաքելագրություն, Բնական, Քաղա-
փական եւ Առեւտրական՝ ի պէս Երկրորդական
վարժարան սց (Ապագած) 7
- X 3. — Պատկերազարդ Բնական, Քաղաքական եւ Ռուս-
նական Առաքելագրություն՝ Բարձրագոյն դասը-
նացի կարգերու համար (Գ. Տպագր.) 6
- X 4. — Պատկերազարդ Բնական, Քաղաքական եւ Տնտե-
սական Առաքելագրություն՝ Միջին դասընթացի
կարգերու համար (Զ. տպագր.) 5,50
5. — Պատկերազարդ Բնական, Տեղագրական եւ Քա-
ղաքական համառոտ Առաքելագրություն՝ Տարրու-
կան դասընթացի կարգերու համար, (Գ. տպագր.) 4
6. — Համառոտ Ընդհ. Ազգաց պատմ. Արեւելեան Հին
ժողովրդոց, Յունաց եւ Հռոմէացոց (Պատկերա-
զարդ), Միջին եւ բարձր դասընթացներու համար: 5
7. — Համառոտ Ընդհ. Պատմ. Միջին Դարու եւ Նոր
Ազգաց, Միջին եւ բարձր. կարգերու համար: 7
8. — Համառոտ ժամանակակից Պատմ. (Պատկերազարդ)
Միջին եւ բարձր դասընթացներու համար: 7
9. — Կենսագր. Սերունի Մայրապետի Գովառեան: 5